

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

**Multietnické prostředí dětského letního tábora
Armády spásy v Texasu**

Bakalářská práce

Pavel Dolejský

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Turková, CSc.

červen 2007

Obsah:

Úvod.....	4
1. Cíl a metody práce.....	6
2. Užívání termínů rasa a etnický původ.....	8
3. Označení národ a etnická skupina – evropské a americké pojetí.....	16
4. Multikulturní soužití.....	19
4.1. Multikulturalismus.....	19
4.2. Multikulturalismus v Evropě – otázky do budoucna.....	23
4.3. Multikulturní složení USA a Texasu.....	24
5. Historie a činnost Armády spásy.....	29
6. Prázdninový tábor a jeho fungování.....	32
6.1. Popis a charakteristika.....	32
6.2. Struktura turnusů.....	32
6.3. Zaměstnanecká struktura.....	34
6.4. Náplň činnosti dětí – týdenní schéma.....	36
6.5. Režim dne.....	37
6.6. Náboženský obsah táborového pobytu.....	39
6.7. Pravidla.....	42
7. Analýza terénního výzkumu.....	45
7.1. Vztah k zemi původu.....	45
7.2. Barva pleti a etnický původ z pohledu táborových účastníků.....	48
7.2.1. Vztahy a reflexe rozdílností mezi vedoucími.....	48
7.2.2. Vztahy a reflexe rozdílností mezi dětmi.....	50
7.2.3. Vztahy a reflexe rozdílností mezi dětmi a vedoucími.....	53
7.3. Jazyk.....	54
7.4. Způsob řešení konfliktů.....	54
Závěr.....	57
Seznam pramenů a literatury.....	61
Obrazová příloha	

Úvod:

Ačkoli jsou neziskové organizace v České republice nemnoze rozšířené, přesto mě jejich působení již v průběhu dětství významně ovlivňovalo. Před deseti lety jsem se zapojil do činnosti humanitární organizace ADRY při odstraňování následků povodní ve východních Čechách a také jsem si několikrát vyzkoušel ekologickou činnost pod záštitou Hnutí Brontosaurus. Mé zkušenosti mi napomohly nahlížet na aktivity neziskových organizací jako na nepostradatelnou součást společnosti. Tyto organizace se snaží reagovat na potřeby úzké skupiny lidí nebo podporují různé aktivity v rámci široké veřejnosti. V činnosti různých uskupení označovaných souhrnně jako neziskové organizace se projevuje buďto prostá potřeba lidí něco nabídnout ostatním nebo nezištný zájem pomoci. Může se však jednat také o „pouhé“ zlepšení podmínek lidského života a jeho okolního prostředí. Využití aktivit neziskových organizací dalece přesahuje hranice měst a aglomerací a v nejlepším případě dochází k zaplnění volného místa vzniklého nenadálou nebo neočekávanou situací. To však nebrání tomu, aby byly mnohé z organizací, které reagují na dočasnou potřebu, ustaveny a organizovány dlouhodobě, a aby se staly nedílnou součástí ať už méně nebo více rozvinuté občanské společnosti. Po sametové revoluci se navíc u nás otevřely dokořán dveře pro skupinové vyjádření osobních zájmů a pohledů. Více se vytříbila osobní stanoviska jednotlivců a snad se i přetvořila z pouhé opozice na skutečně vlastní názor, přičemž skupina jako celek zůstala mnohdy zachována. Snaha nalézt odpověď na příčinu občas sledované zatrpklosti pomáhajících přinesla viditelné výsledky až po delším mezidobí, ve kterém jsem sledoval spíše jen touhu po moci. A právě na touze po moci by měly být neziskové organizace nezávislé, pokud dostojí svému poslání. Uplatnění v neziskových organizacích naleznou většinou lidé, kteří chtějí spíše nabídnout svou pomoc či asistovat při rozmanitých aktivitách, nežli lidé, kteří se pouze snaží o kariérní postup. Až všímání si rozmanitějších charakteristik neziskových organizací podnětené mým prvním letním pobytem na dětském letním táboře Armády spásy ve Spojených státech v roce 2003 mě přivedlo k potřebě nutkavého zájmu zapojit se do jejich organizovaného dění. A tak jsem se s problematikou neziskových organizací hlouběji seznámil a dílčí otázku ze široké mozaiky problému zvolil i za

téma své bakalářské práce. Následující práce se zabývá prázdninovým děním dětského letního tábora Armády spásy v Texasu, na kterém jsem byl v letech 2003, 2004 a 2006 jedním z dětských vedoucích. Zaměřím se přitom především na reflexi vnímání rozdílů účastníků prázdninového tábora, která se týkala až už barvy pleti nebo jiného kulturního původu.

1. Cíl a metody práce

K dosažení základního cíle své bakalářské práce, tedy k zmapování reflexe vnímání etnických, kulturních, popř. i sociálních rozdílů účastníků prázdninového tábora v obci Midlothian v americkém Texasu, jsem zvolil opakovaný terénní výzkum, který probíhal během mého pobytu na dětském letním táboře vždy od poloviny června celkem osm týdnů v letech 2003, 2004 a 2006. Nejdůležitější technikou při pobytu v terénu bylo zúčastněné pozorování a průběžné sledování rozhovorů a to mezi vedoucími navzájem, mezi vedoucími a dětmi a mezi samotnými dětmi, pro které se připravoval celý táborový program. Osobně jsem si vedl deníkové záznamy, ze kterých čerpám při psaní této práce. Jedná se o etnologický výzkum v různorodém prostředí, ve kterém se střetávají zejména tři rasy – běloši, černoši a Hispánci. Na příkladu dětského letního tábora se pokusím ukázat, jak je důležitá činnost neziskových organizací, především pak ve Spojených státech, kde nemá státní sektor zdaleka takový rozsah činnosti, jak je tomu zvykem v evropských podmínkách. Také přístup k rasám je ve Spojených státech ve srovnání s Evropou odlišný, na což se v následující práci pokusím poukázat. Počet obyvatel různé barvy pleti je na americkém Jihu tak velký, že se již nedá hovořit ani tolik o menšinách a spíše by se mohlo uvádět, že jde o celé skupiny obyvatelstva. Od toho se odvíjí také jiný přístup či odpověď na vyskytlé mezi-etnické potíže. Kromě činnosti neziskové organizace Armády spásy se v této práci budu snažit ukázat na vzorku táborových pracovníků a dětí základní rozdíly ve vnímání různých etnik a tomu nadřazenému pojmu národa. Ve Spojených státech je, jak dále uvedu, snaha při kritických okamžicích o smazání veškerých rozdílů a zahrnutí všech osob pod jeden společný národ. To jsou reakce odlišné od evropského prostředí. V České republice se sice např. v matrice při sňatku neuvádí národnost, a přece je zřetelná snaha o rozlišení různé barvy pleti a etnického původu. Téma struktury a výběru zaměstnanců, náplň a program dětského letního tábora, zapojení pracovníků přijíždějících ze všech koutů světa a následné zanesení do kontextu vývoje americké společnosti přispěje k postupnému uzavření zkoumaného cíle. Jazyková, národnostní i sociální pestrost je nadějným vodítkem k podrobnějšímu zkoumání odlišného pojetí původu a hranic států a kontinentů. Kromě vlastního

terénního výzkumu jsem čerpal i z dalších zdrojů, statistických dat i odborné literatury a v neposlední řadě i z internetových stránek.

2. Užívání termínů rasa a etnický původ

Termín rasa poprvé použil Francouz Bernier v roce 1684. Označením rasa popisoval populaci nebo skupinu lidí odlišených na základě odlišné charakteristiky a víry ve společnou minulost. Nejčastěji užívané kategorie lidské rasy se zakládají na viditelných znacích jako je barva pleti, tvar obličeje, vzhled vlasů a také na vlastní jedincově identifikaci. Přístupy k rase a k zařazování do jednotlivých skupin jsou proměnlivé a v průběhu času se mohou měnit. Pro vědecké, sociální či politické názhledy jsou často kontroverzními a mnoho vědců poukázalo na to, že i když rozlišení rasových kategorií může být založeno na genetických faktorech, samotná představa rasy a rozdělení osob založeného na společně zděděných vlastnostech jsou sociální konstrukce. Od 40. let 20. století byl některými vědci biologický koncept rasy odmítnut. Např. Keita¹ zmínil, že přestože má výraz rasa význam u jiných druhů, u lidí se nedá použít. Hlavní proud vědců zdůraznil, že definice rasy jsou snadno zaměnitelné, odvozené od zvyků, mají mnoho výjimek a významů a počet ras se také mění podle kultur, ve kterých dochází k jejich označování. Rasa je podle velkého počtu vědců nejlépe definovatelná jako sociální výtvar. Slovo rasa má nejspíš původ v italském „razza“ a nejprve znamenal vína charakteristické chuti, lidi shodného zaměstnání nebo generaci. Význam kmene nebo národa se objevil až v 17. století. Moderní význam slova rasa jako hlavní rozlišení lidských osob se datuje do 18. století².

Ve starověkém Egyptě se slovo rasa posuzovalo kromě odlišného vzhledu také kmenovým a národnostním zařazením. Civilizace Říma nebo Číny kladly daleko větší důraz na rodinný či kmenový původ oproti fyzickému vzhledu. Středověké rozlišení rasy spojovalo starověký způsob s představou lidí, kteří všichni pocházejí z tří synů Noemových, tedy ze Sema, Cháma a Jáfeta. V čase nových objevů a za kolonizace začali Evropané sami sebe i ostatní rozlišovat podle fyzického vzhledu a zvyklostí. Souhrn „lidových domněnek“ oddělil lidské osoby podle vzhledu a přiřadil jim odlišné

1 – Na stránce <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> je odkaz na: Keita R., Kittles R.: The persistence of racial thinking and the myth of racial divergence, In: Am. Anthropol 99: 534-544, 1997.

2 – <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> (přístup 17. května 2005).

intelektuální a morální kvality. Přestože lze obdobné myšlenky nalézt i v jiných částech světa, přesto se nezdá, že by tak ovlivnily další vývoj pojetí slova rasa jako tomu bylo v Evropě a v oblastech, které byly pod vlivem evropských kolonizátorů. V historii se však lze dohledat brutálních konfliktů v různých světových oblastech a rasové předsudky zaměřené proti lidem pocházejícím z Afriky existují i dnes v zemích jako je například Čína nebo Japonsko, ale nejen tam. Od 17. do 19. století se objevovalo vědecké posouzení rasové rozdílnosti na základě přirozeného původu, které Smedley³ nazval v roce 1999 jako rasové ideologie. Rasy jsou podle tohoto druhu učení předem dané přírodou a přetrvávají ve své odlišnosti. V 19. století hledali spolu s rozvojem antropologie evropští a američtí vědci odpověď na otázku po odlišných kulturních zvyklostech jednotlivých skupin. „Antropometrie“ představená například Galtonem a Bertillonem zkoumala velikost a tvar lebky a spojovala s tím rozdíly v inteligenci a v dalších lidských faktorech. Rasy byly odlišeny podle barvy pleti, typu obličeje, tvaru a velikosti lebky, podoby a barvy vlasů. Navíc se rasy dělily do skupin podle morálky a inteligence. V posledních dvou stoletích jsou diskuze nad rozdílností ras dost komplikované, protože se zabývají z hlediska výzkumných potřeb rozdíly, které jsou až už na místní nebo globální úrovni. Rozdílnost v tělesném vzhledu odráží rozmanitou genetickou výbavu v rámci lidských populací i mezi nimi. Relethford⁴ v roce 2002 poznamenal, že 90% rozdílnosti ve tvaru lidské lebky se dá nalézt v rámci jedné populace, zatímco 10% mezi skupinami. Přitom se dají nalézt velké rozdíly v tvaru lebky v samotné populaci osob s původními předky z Afriky. Relethford⁴ také uvedl, že přední výjimkou na tělesném vzhledu je barva pleti, přičemž 10% všech rozdílů se objevuje uvnitř skupiny, zatímco 90% mezi skupinami. Příčina rozdílné barvy pleti se přitom shledává v úzkém vztahu k obývání země. Blíže rovníku se dá spíše nalézt původní obyvatelé s tmavší pokožkou, nežli je tomu u lidí, kteří našli své bydliště dále od rovníku⁵.

Po druhé světové válce si bylo mnoho evolučních a sociálních vědců vědomo, že

3 – Na stránce <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> se uvádí: Smedley A.: Race in North America: origin and evolution of a world view, 2nd ed., Westview Press, Boulder 1999.

4 – Na stránce <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> se uvádí: Relethford J. H.: Apportionment of global human genetic diversity based on craniometrics and skin color, In: Am. J. Phys. Anthropol 118: 393-398, 2002.

5 – <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> (přístup 17. května 2005).

názory na rasu byly zneužity k diskriminaci, apartheidu, otroctví a genocidě. Během rozvoje hnutí za lidská práva v 60. letech 20. století ve Spojených státech se rasismus obzvláště odsuzoval spolu s celosvětovým odporem proti kolonialismu. V každodenní mluvě se výrazu rasa používá pro popis rozdílných skupin lidí a například v mnoha částech Spojených států se kategorie jako jsou Hispánci nebo „Latino“ užívají pro vyjádření rasy, zatímco někteří shledávají Hispánce etnickou skupinou. Antropologové ustoupili od používání výrazu rasa k termínu populace, aby tak vyjádřili genetické rozdíly. Historici, antropologové a vědci z oblasti sociálních věd pojmají výraz rasa jako kulturní kategorii nebo sociální výtvar. Jinými slovy jako něco, čím lidé označují sebe nebo ostatní. Vědci z oblasti sociálních věd také tvrdí, že biologie nedokáže vysvětlit, proč lidé používají termín rasa a objasnění se dá dohledat spíše v historii a v sociálních vztazích⁶.

Ivo T. Budil hovoří o tom, že rasová teorie a ideologie se zrodila na pomezí mezi vědou jako nezaujatým intelektuálním tázáním na straně jedné a jejím praktickým společenským uplatněním na straně druhé⁷. Věda se zároveň stává součástí dobové politické kultury se všemi riziky, jež tato integrace obnáší. Rasová teorie se stává rasismem či rasovou ideologií tehdy, pokud je zmíněná vnitrodruhová klasifikace využita k prosazení či ospravedlnění sociální hierarchie a k reprodukci sociální, politické nebo ekonomické nerovnosti, to znamená, pokud je sociokulturní sféra redukována na pouhé somatično⁸.

Pojem rasy se od středověku vyvíjel v sémantickém poli sdíleném se slovy vztahujícími se k národní existenci a pospolitosti. V klasické, středověké a raně novověké literatuře označoval latinský termín „gens“ „lid“ nebo „národ“. Vzhledem k etymologické souvislosti se slovem „genero“ („plodím“, „vytvářím“) byl tak národ podobně jako rasa chápán jako společenství lidí spojené svým původem, rodovou linií. Oba pojmy se tak mohly zcela volně bez jakýchkoliv vedlejších ideologických

6 – Tamtéž.

7 – Budil I. T.: Historické proměny rasové teorie a ideologie, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

8 – K problematice rasismu jako extremistického hnutí Budil odkazuje na: Balibar E., Wallerstein, I.: Race, Nation, Class: Ambiguous Identities, London: Verso 1991.

produktů prolínat, což bylo patrné třeba v britské umělecké literatuře na počátku devatenáctého století⁹. Většina autorů, kteří se zabývají vznikem rasismu, se kloní buď k výkladu koloniálnímu, nebo kontrarevolučnímu. V rámci procesu kolonizace vznikla potřeba velkých kategorií kontinentálních rozměrů, které umožnily vytvořit „přehlednou“ a racionální klasifikaci lidstva odpovídající nárokům moderní instrumentalizace. Autoři hlásící se ke kontrarevoluční interpretaci poukazují na zdánlivý protiklad mezi všelidskými univerzalistickými aspiracemi osvěcenského osmnáctého století a partikularistickým nacionalistickým a rasistickým zaměřením století devatenáctého. Podle Budila se kolébkou rasové stratifikace a ideologie, již Západ převzal a převedl do idiomu moderní vědy, stala islámská civilizace¹⁰. Koncem prvního tisíciletí po Kristu byli hlavní obětí sociální stratifikace založené na fyziognomických odlišnostech původní obyvatelé subsaharské Afriky. Ve druhé polovině osmnáctého století se objevila touha po velkých generalizacích. Lékař Edward Long, autor neblaze proslulého rasistického spisu *History of Jamaica*¹¹, vycházel ve svém výkladu ze sekundární homogenizace Afričanů, kterou pokládá za přirozenou a z níž vyvozoval rasové stereotypy. Přitom se již mohl opřít o biologicky zaměřenou teorii rasy, kterou mezitím vytvořili osvěcení filosofové a přírodovědci namísto tradičního pojetí člověka zakotveného v křesťanské ortodoxii, aristotelismu a hylemorfismu. Rasová teorie byla na sklonku osmnáctého století připravena stát se součástí politické kultury Západu a mocným ideologickým nástrojem a čekala na vhodnou příležitost ke vstupu do politické arény. Umožnily jí to podle Budila dvě výrazné vzájemně nezávislé události, Francouzská revoluce a orientální renesance¹².

9 – Budil I. T. odkazuje na: Johnsonův Slovník anglického jazyka, který citoval definici národa od Williama Templa z roku 1757: „*A nation properly signifies a great number of families, derived from the same blood, born in the same country, and living under the same government*“ (*An Essay upon the Original and Nature of Government*, in *Works*, 4 vols., London 1757), cit. Hudson N.: From „Nation“ to „Race“: The Origin of Racial Classification in Eighteenth-Century Thought. In: *Eighteenth-Century Studies* 1996. O etymologii pojmu „národ“ viz Shafer B. C.: *Faces of Nationalism: New Realities and Old Myths*. New York: Harcourt Brace Jovanovich 1972. Zaměňování pojmu národa, etnika a rasy bez zjevného sklonu k rasismu bylo běžné mezi evropskými spisovateli, např. skotskými, ještě v devatenáctém a dvacátém století.

10 – Budil I. T. zmiňuje: Evans McKee W.: *From the Land of Canaan to the Land of Guinea: The Strange Odyssey of the „Sons of Ham“*, In: *American Historical Review* 1980.

11 – Na toto dílo poukazuje Budil I. T.

12 – Budil I. T.: Historické proměny rasové teorie a ideologie, In: *Dějiny, rasa a kultura*, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

Tzv. orientální renesance byla produktem setkání mezi britskou a indickou kulturou v závěrečných desetiletích osmnáctého století. Árijský rodokmen se stal hlavním genealogickým mýtem Západu v době mezi ústupem biblického učení a rozkvětem darwinismu. Závěrečným krokem při konstrukci árijské rasy na biologickém základě a jejím definitivním oddělení od mateřského biblického a filologického kontextu, v němž se původně zrodila, bylo prosazení kranioetrie na úkor jazykovědy jako hlavního nástroje rasové klasifikace. Setkání mezi rasovou teorií a socialismem, které tak šokovalo v případě nacistické ideologie, se uskutečnilo již o sto let dříve v rámci saint-simonismu. Moderní rasismus a socialismus jsou proto v zásadě blízcenci, zrození z obdobné směsice reformního idealismu a filantropie, scientistické arogance a utopických aspirací pařížské intelektuální atmosféry dvacátých a třicátých let devatenáctého století. Victor Courtet se zmocnil akademickým jazykem ideje rasy v její celistvosti a postavil řád vládnoucí rasy proti anarchii rasového míšení¹³. Teorie rasy byla navzdory naturalistickému slovníku především teorií politiky a lidská rasová existence splývala s existencí politickou. Aplikace rasové ideologie na mimoevropské fyziognomicky a etnicky odlišné lidské populace byla podle Budíla navzdory svým tragickým důsledkům v moderní době jen vedlejším projevem hnutí směřujícího především ke stabilizaci evropské společnosti otřesené modernizací¹⁴.

S odvoláním na Milana Pospíšila už nikdo v současnosti nepochybuje, že celé lidstvo tvoří jeden druh, jednou z vlastností lidského mozku je ovšem kategorizovat jevy a uspořádat je do celků na základě určitých podobností nebo odlišností¹⁵. Každá klasifikace lidské rasy se ukázala být v minulosti subjektivní a nemůže tvrdit, že by vytvářela diskrétní skupiny lidské variability. Je zřejmé, že nejnápadnější znaky lidského těla nejsou čistě genetické, ale jsou také ovlivňovány faktory prostředí. Nejdůležitějším poznatkem z genetiky člověka je, že rozdíly mezi jednotlivci totožné

13 – Budil I. T. poukazuje na: Courtet V.: *La science politique fonde sur la science de l'homme ou étude des races humaines sous le rapport philosophique, historique et social*, Paris: Arthus Bertrand 1837.

14 – Budil I. T.: *Historické proměny rasové teorie a ideologie*, In: *Dějiny, rasa a kultura*, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

15 - Pospíšil M.: *Lidské rasy – realita alebo mýtus?*, In: *Dějiny, rasa a kultura*, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

populace jsou větší než rozdíly v průměrech různých populací. Na vzniku rozmanitosti a variability se vždy podílely mutace, migrace, selekce a izolace. Milan Pospíšil zastává názor, že snaha o klasifikaci lidské variability pomocí dělení lidstva do skupin nebo ras nejenže nemá vědecký obsah, ale že také nijak nepřispívá k poznání podstaty lidského druhu. Navíc se k rasovému dělení mají tendenci přiřadit ideologie jako je rasismus. Rasy jsou podle tohoto názoru uměle vytvořené skupiny, které reálně neexistují a již samotné používání tohoto termínu může vést k rasistickým názorům. Odsouzení si zasluhují všechny snahy o oživení „vědeckého rasismu“ prostřednictvím nesprávné interpretace některých antropologických poznatků¹⁵.

Vladimír Sládek poukazuje, že chaotický a zkreslený pohled na člověka a jeho nejniternejších vlastností je součástí výbavy člověka 21. století¹⁶. Je skeptický k rasovým konceptům, které by odhalovaly biologickou variabilitu člověka. Jako příklad uvádí Lewontinovo srovnání krevních skupin, které je obdobné výsledkům Relethforda¹⁷. Největší díl variability krevních skupin se podle tohoto výzkumu nachází uvnitř a nikoli vně rasy. S ohledem na výzkumy Serreho a Pääba¹⁸ se dá uvést, že genetické rozdíly nejsou odrazem samostatně se vyvíjejících jednotek či ras, ale odrážejí geografické nebo lingvistické bariéry, které přesto nejsou dostatečně silné, aby zamezily například genetickému toku a kontinuálně proměnlivé globální lidské variabilitě. Sládek uzavírá, že statické rasové znaky nejsou v biologicky proměnlivých organismech přítomny. Výběr rasových znaků a klasifikace lidských skupin podle rasových znaků je tak arbitrárním postupem, který neodráží shodu mezi rodiči a potomky, a tudíž ani rekonstrukci rasové skupiny. Třídění lidské variability pomocí rasových jednotek není podle Sládka nápomocno k přehlednějšímu systému, ale tento

..

15 - Pospíšil M.: Lidské rasy – realita alebo mýtus?, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

16 – Sládek V.: Rasa: mýtus pro popis lidské variability, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

17 – Sládek V. srovnává s: Relethford J. H.: Apportionment of global human genetic diversity based on craniometrics and skin color, In: Am. J. Phys. Anthropol 118: 393-398, 2002.

18 – Sládek V. poukazuje na: Serre D., Pääbo S.: Evidence for gradient of human genetic diversity within and among continents, In: Genom Research 14: 1679-1685, 2004.

postup zamezuje pochopit biologickou hloubku a význam lidské variability¹⁹.

Vladimír Blažek s Jaroslavem Bůžkem ovšem poukazují na fakt, že popis variability lidských znaků je složitější na to, aby se dalo vyhnout všem úvahám o problematice lidských ras pouhým konstatováním jejich neexistence²⁰. Pokud se také bude pojem rasa ignorovat, pak to ještě nebude znamenat, že vymizí rasismus. Je třeba si uvědomit, že diverzita by měla být hodnocena a nemělo by se jí bát. Ignorovat rozdíly mezi jedinci a skupinami dokonce s nejlepšími úmysly nakonec podle Rische²¹ povede k neprospěchu těch, kteří jsou v menšině.

Pojem rasa s odvoláním na Blažka a Bůžka působí ve společnosti jako sociální konstrukt a je udržován uměle podle společenských norem, kdy splývají biologické rozdíly s odlišnostmi náboženskými, kulturními, jazykovými, behaviorálními a psychologickými. Popis, případně identifikace ras, je podle nich obtížná, a to z více důvodů. Takové dělení přestalo mít v podstatě vědecký základ ve fyzické antropologii a v genetice, navíc mezi populacemi dochází k míšení, rozdíly uvnitř rasových skupin jsou širší než mezi nimi navzájem. Z názorů lékařů a antropologů, kteří se účastní diskuze, vyplynulo chápání rasy jako sociálně definované skupiny podle somatických fenotypických znaků, zatímco rozlišovaný pojem etnicita je pojímán jako kategorie daná především kulturou, společenskou třídou a jako produkt sociální evoluce. Hranice mezi užíváním obou pojmů je vágní, jejich pojetí se mění, chybí jasnost, přesnost a shoda významu. Většina epidemiologických studií však třídění obyvatel podle rasy nebo etnicity využívá a pravidelně jsou potvrzovány rozdíly v četnosti výskytu nemocí a odlišné míře dispozic k chorobám mezi skupinami obyvatelstva podle etnicity nebo rasového původu. Blažek a Bůžek uzavírají, že rasa jako biologická entita neexistuje,

19 - Sládek V.: Rasa: mýtus pro popis lidské variability, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

20 – Blažek V. a Bůžek J.: Má termín „rasa“ opodstatnění v současné antropologii?, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

21 – Blažek V. a Bůžek J. poukazují na: Risch N., Burchard E., Ziv E., Tang H.: Categorization of humans in biomedical research: genes, race and disease. In: *Genome Biology* 3: 2007.1-2007.12, 2002 (<http://genombiology.com/2002/3/7/comment/2007>).

ale existují objektivně zjistitelné rozdíly mezi populacemi. Tyto rozdíly odrážejí minulý vývoj konkrétních populací ve smyslu jejich specifických adaptací biologických, sociálně-kulturních a behaviorálních, dále populačně demografických událostí. Oba se domnívají, že je důležité rozdíly vysvětlovat a dávat jim adekvátní výraz²².

22 – Blažek V. a Brůžek J.: Má termín „rasa“ opodstatnění v současné antropologii?, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

3. Označení národ a etnická skupina – evropské a americké pojetí

V následující část se zabývám rozdílným vnímáním pojmů národnosti, etnika či státní příslušnosti, které se mají tendenci ve Spojených státech skloubit do jednoho výrazu, zatímco v Evropě panuje v tomto úzké rozlišení. Vladimír Baar považuje Ameriku z pohledu etnik za nejstabilnější region²³. Podle něho má nejpevnější homogenitu právě euroamerická protestantsko-katolická civilizace, která ovlivňuje v největším měřítku i ostatní civilizace. Na tuto oblast má velký vliv i vznik demokracie, o níž je těžké určit, zda vznikla ve Spojených státech či v Evropě. Jisté však je, že vznik vlády lidu v novodobé podobě lze nejzřetelněji pozorovat na území USA²⁴. Baar dále hovoří o vytváření národů jazykového a územního typu. U prvního hraje větší roli v sebeidentifikaci a ve ztotožnění se s národem jazyk, u druhého se jedná o územní celek. V tomto případě lze v historických souvislostech již nalézt podstatné rozdíly mezi oběma kontinenty. Baar se potkává s mnohými obtížemi při snaze stanovit přesná kritéria pro definici národa, národnosti, etnické skupiny či kmene. Zato je pro něho daleko jednodušší stanovit definici státu. Tento přístup se přiklání k evropskému přístupu a rozlišení, které podle mého názoru z definice státních či územních celků vychází a na rozdíl od americké kultury, ve které se pod územním celkem rozumí také národ, se přiklání k jasnému rozlišení definice národa jako lidu se společnými kořeny a spjatého pod jednou vládou od státního územně ohraničeného celku. Americká kultura se jakoby tváří více jednoduše a ze strany intelektuálních vůdců je v ní snaha spíše o smazávání nežli o vytváření etnických a národnostních rozdílů. V Evropě se mnohdy projevuje snaha o ochranu kulturního dědictví či kořenů a o zachování původní identity pouze s výjimkou tlaku ze strany státních celků jako je např. Francie o zařazení obyvatel do jedné definice státního národa. Nehledě na etnický či národnostní původ se tak všichni počítají mezi Francouze. Ve Spojených státech se tato snaha „shora“ nemusí vůbec vyvíjet, aby si jejich obyvatelé silně uvědomili sounáležitost pod jedno společné státní uskupení. Tvrdím, že to má souvislost i s odlišným

23 – Srv. Baar V.: Národy na prahu 21. století - emancipace nebo nacionalismus, Universum, V Ostravě: Ostravská univerzita, v Šenově u Ostravy: Tilia 2002.

24 – Srv. de Tocqueville A.: Demokracie v Americe I., II., Knihovna Lidových novin, sv. 8, Praha: Lidové noviny 1992

chováním amerických a evropských obyvatel při vyvstání etnických konfliktů a sporů. Zatímco u amerických obyvatel se objevuje tendence shrnout všechny do jednoho celku, v evropských poměrech se za současného vnímání rozdílů ustavuje složitější shoda nad tím, co je a co není v otázkách rasových, národnostních aj. sporů ještě dovoleno. Základem sporů v Evropě tak může sice být národnostní rozdílnost, při řešení se však takové rozdíly nebudou smazávat a spíše se dostojí heslu „spojení v rozmanitosti“. Podle Baara má ve Spojených státech největší tmelící úlohu právě území, jemuž jsou podřazeny jazyk a kultura importovaná z Evropy.

Výrazný vliv na snahu o splynutí různých etnik pod jeden národní celek má také dlouhá tradice přistěhovalectví do Spojených států. Farnen ve své knize *Nationalism, Ethnicity and Identity* tvrdí, že nelze vůbec hovořit o menšinách, ale pouze o skupinách které se od sebe navzájem odlišují.

Evropská unie svým počtem nově příchozích imigrantů dalece za Spojenými státy zaostává, a přece jedna třetina občanů západní Evropy již na konci osmdesátých let zastávala názor, že se kolem nich objevuje příliš mnoho lidí jiné rasy nebo národnosti. Jistě k tomu přispívá i fakt, že v Evropě se ještě dá hovořit o menšinách v pravém slova smyslu. Ve Spojených státech tvoří jiná etnika či nově příchozí lidé z cizích zemí již tradičně podstatnou část společnosti. Walker Connor se zmínil dokonce o tom, že označení etnické skupiny může svádět k definování podřazených skupin, kdežto označení národ je spojení souhrnné a označující tak samo sebe jako určitý celek. Na definici národa vyrostly i státní celky v průběhu dvacátého století. Etnické skupiny však podle Rudolpha nelze vyloučit a tvoří dokonce národní celky, na nichž se také zakládá pozdější argumentace pro politické sebeurčení, které se také označuje jako nacionalismus²⁵. Podle tohoto rozumění je nacionalismus spíše evropskou nežli americkou záležitostí. Zároveň se pojmu národ rozumí v Evropě odlišněji, nežli je tomu ve Spojených státech, kde je národ vnímán jako politický celek pod jednou vládou. Není proto divu, že pojem sebeurčení národů vzešel z amerických

25 – Na stránce <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> se poukazuje na: Rudolph J.: *Politics and Ethnicity: a comparative study*, 1st ed., New York: Palgrave Macmillan 2006.

kořenů, konkrétně vyšel z úst prezidenta Wilsona. V Evropě se však stále za národ pokládá celek odlišný od pouhé shodné státní příslušnosti a je přímo závislý i na původu či etnické příslušnosti.

IV. Multikulturní soužití

4.1. Multikulturalismus

Multikulturalismus je myšlenka nebo názor, že by moderní společnosti měly sjednocovat a zahrnovat odlišné kultury a přisuzovat jim rovnocenné kulturní a politické postavení. Multikulturalismus je termín často užívaný na popsání kulturní a etnické rozmanitosti v rámci společnosti. Zastánci tohoto pohledu tvrdí, že rozdílnost je kladnou silou pro utváření národností a celků ve společnosti nebo pro vytvoření kulturní identity²⁶. Multikulturalismus stojí v protikladu k monokulturalismu, který byl normou pro model národního státu od ranného devatenáctého století. Pro skupinu, která se odklonila od homogenních norem, znamená asimilace přijetí dominantního kulturního paradigmatu za současného přizpůsobení se nejpočetnější skupině. Multikulturalismus se zrodil jako oficiální postup v anglicky hovořících zemích a jeho počátky se datují k roku 1971 v Kanadě. Poté byl jako oficiální postup a jako ustavená shoda mezi zástupci elit rychle přijat většinou členských států Evropské unie. V nedávné minulosti došlo v některých pravicově orientovaných vládách v Evropě k návratu k monokulturalismu, který stojí na názoru, že komunity imigrantů nezapadají nebo se nechtějí stát součástí určitého životního stylu. Multikulturalismus má své zastánce i odpůrce. Zastánci tohoto pohledu jej vidí jako přirozeně daný nárok kulturních skupin v podobě občanských práv, která jsou zakotvena v myšlence rovnosti kultur. Často zdůrazňují, že multikulturalismus může vést k tzv. interkulturalismu – tedy k výhodným výměnám mezi kulturami, ve kterých se učí o literatuře, umění a filosofii ostatních skupin a dochází k ovlivňování na poli hudby, módy, stravování aj. Odpůrci multikulturalismu mu vytýkají, že je to něco, co bylo s nimi spojeno bez jejich souhlasu. Multikulturalismus v podobě oficiálního postupu byl přijat pouze v západních zemích, některé z nich jej však v aktuální současnosti

26 – Na stránce <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> je poznámka o Williamu Jamesovi, který ve svém díle *Pluralistic Universe* prohlásil, že věří v myšlenku pluralitní společnosti, která je podstatná pro zformování filosofického a sociálního humanismu. Také tvrdí, že celek multikulturní společnosti může napomoci k vytvoření lepší a více rovnostářské společnosti. Srv. James W.: *A pluralistic universe*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1977.

shledávají jako útok na základy západní civilizace. Především evropští odpůrci jej vidí jako přímou hrozbu národní identitě a integritě celku samotného národa²⁷. Will Kymlicka však tvrdí, že není zajímavou otázkou, zda přijmout multikulturalismus, ale jaký typ multikulturalismu přijmout²⁸.

A právě definice národa v americkém pojetí již namnoze vyjadřuje mezi-kulturní výměnu zvyklostí, protože jsou do něj zahrnovány odlišné etnické skupiny obyvatel. Ve Spojených státech byla neutuchající masová imigrace silným vlivem, jenž působil na ekonomiku a společnost od první poloviny devatenáctého století. Nebyla naděje na to, že by se imigranti vrátili do zemí svého původu. Přijímání vln imigrantů působilo na vytváření mýtů o národnosti. Hlavní metaforou je „tavící kotlík“, ve kterém se bez zásahu státu mísí všechny příchozí skupiny a každý jednotlivec či skupina se vlastním tempem stává součástí americké společnosti. V „tavícím kotli“ se nevyžadovala podrobná znalost americké historie, souboru kompletního kulturního dědictví ani angličtina s americkým přízvukem. Nově příchozím dovozoval tento přístup úzké svázání se zemí svého původu, ve skutečnosti však prvky originální kultury vymizely v průběhu dvou generací. Přístup „tavícího kotlíku“ byl kritizován jako zidealizovaná verze asimilačního procesu. Zaznívá častá kritika, že se tento přístup nevztahuje na anglicky hovořící a ve Spojených státech narozené černochoy, kteří jsou na dně sociálního žebříčku od časů americké občanské války. Jiná kritika poukazuje na to, že se „tavící kotlík“ vztahoval pouze na asimilaci nově příchozích Evropanů a nikoli ostatních národnostních skupin. Nárůst v užívání španělského jazyka ve Spojených státech zvýraznil hlasy pro přijetí jazykového zákona podobnému těm v Evropě. V poslední době se dá setkat s tvrzením, že „tavící kotlík“ vede k oddělení skupinově vlastněného dědictví a spíše se vytváří „míchaný salát“ s mísícími se skupinami, které

27 – <http://en.wikipedia.org/wiki/Multiculturalism> (přístup 4. května 2007).

28 – Tamtéž se dá setkat s tvrzením, že přístup „tavícího kotlíku“ má své kořeny v tradici národní jednoty v USA, která se datuje až do dob zakladatelů americké státnosti. První ve vedení amerického Nejvyššího soudu byl John Jay, který tvrdí, že prozřetelnost vydala jednu celistvou zemi do společného vlastnictví sjednoceného lidu. Ten se podle něho skládá z lidí, kteří pocházejí ze stejných předků, mluví stejným jazykem, praktikují shodné náboženství, oddávají se stejnému principu vlády a obdobně se chovají, mají podobné zvyky. Celá země a lid byly podle něho vytvořeny pro sebe navzájem a zdá se být prozřetelností, že by jednota v dědictví neměla být rozdělena do počtu nespolečenských, závistivých a navzájem si překážejících jednotlivců (přístup 4. května 2007).

si ale každá zvlášť zachovávají oddělenou identitu²⁹.

Oproti tomuto mírnému tvrzení se objevuje názor, že v USA se v průběhu 80. let 20. století stal multikulturalismus zástavou všech těch, kteří byli vládnoucí kulturou bílých heterosexuálních anglosaských protestantských mužů střední vrstvy vytlačeni na okraj společnosti³⁰. Odpor proti falešnému univerzalizmu tak může vyústit do separatismu nebo partikularismu. Je to postoj nebezpečný, protože společná identita amerického občanství by totiž redukcí na dílčí identity byla zbavena jakéhokoli obsahu. Tradice puritánského fundamentalismu a liberální tolerance mají něco společného – těžiště obou leží v projektu budoucího života. Na rozdíl od evropských národních ideologií obě čerpají svou sílu z ideje nového počátku jako příležitosti k individuální a kolektivní proměně. Amerika jakožto země přistěhovalců z různými kořeny je z definice kulturně rozmanitou zemí, jejíž soudržnost je založena nejen na vzájemném respektu jednotlivců, ale i skupin³⁰. Historicky se v americké společnosti podle jiného názoru rozvinul takový model občanství a volebního práva, který rýsoval velice ostré odlišení etnicity a rasy³¹. Jako příklad lze uvést internaci Američanů japonského původu za druhé světové války. I přes odlišný přístup k přistěhovalcům z různých koutů světa však nelze hledat pouze rozlišovací charakteristiky. „Žádná jednoduchá metafora nemůže vystihnout komplexnost kulturního křížení a prostupování v Americe. Americká vzájemnost nemá žádnou jinou volbu než žít v uznání rozdílů. Je však zničena, jakmile se tyto rozdíly vztyčí do podoby kulturních hradeb“³².

Na počátku amerických dějin byl sen o novém národě, do něž se měla proměnit etnická a náboženská různorodost přistěhovaleckých skupin. Radikální přetržka s minulostí měla vyústit do ustavení nové společné identity, jejímž obsahem měly být univerzální ideály lidské svobody a rovnosti. Etnická asimilace Evropanů však byla po

29 – Na stránce <http://en.wikipedia.org/wiki/Multiculturalism> se poukazuje na: Kymlicka W.: American Multiculturalism in the International Arena, in: Dissent, Fall 1998, s. 73.

30 – Barša P.: Politická teorie multikulturalismu, 2. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2003.

31 – Barša cituje: Takaki R.: From Different Shores. Perspectives on Race and Ethnicity in America, Second Edition, New York, Oxford: Oxford University Press, 1994.

32 – Barša cituje: Hugues R.: Culture of Complaint. The Fraying of America, Oxford: Oxford University Press, 1993.

dlouhou dobu doplněna panstvím muže nad ženou a podepřena vyloučením neevropských ras. V historii Američané věřili v lepší život svých dětí a jejich oči byly obráceny k budoucnosti místo k předkům. Podle mnohých nikdy neexistovalo jádro Ameriky, kde by všichni mluvili tímž jazykem, vzývali stejné bohy a věřili stejným věcem. Přistěhovalci se stávali Američany v té míře, v jaké dovedli vyjednávat pravidla svého soužití. Soudržnost byla založena na vzájemném respektu³³. Clinton se ve svém projevu k mnohonárodnostní skupině absolventů kalifornské univerzity z 14. června 1997 v San Diegu zmínil, že namísto dichotomie většiny a menšin bude podle něj Amerika 21. století společností menšin. Clinton dále uvedl, že například na Havaji neexistuje žádná majoritní rasová nebo etnická skupina a během příštích let nebude žádná skupina tvořit většinu obyvatel Kalifornie. Podobně za padesát let nebude v Americe jako celku mít většinu žádná rasa. Multikulturalita se podle Clintona má stát součástí společné americké identity a něčím, čeho si každý Američan bude cenit jako specificky amerického způsobu života: „Jsem skotsko-irský jižanský baptista a jsem na to hrdý,“ říká Clinton „V každé zemi, kterou jsem navštívil jako váš prezident, jsem se cítil jako doma, protože někteří z jejího lidu našli svůj domov v Americe. Po staletí v jedné vlně za druhou připlouvali přistěhovalci k našim břehům, aby budovali nový život, přitahováni slibem svobody a rovných příležitostí. Ať našli cokoli, i bigotnost a násilí, většina z nich se nikdy Ameriky nevzdala. Ani afričtí Američané, které sem napřed přivlekl v řetězech se nikdy nevzdali Ameriky. Před více než třiceti lety, na vrcholu hnutí za občanská práva, došla Kernerova komise k závěru, že se stáváme dvěma Amerikami, jednou bílou, jednou černou, oddělenými a nerovnými. Dnes stojíme před odlišnou volbou. Staneme se ne dvěma, ale mnoha Amerikami, oddělenými, nerovnými a izolovanými? Nebo budeme čerpat sílu z celého našeho lidu a naší staré víry v hodnotu lidské důstojnosti, abychom se stali první opravdu multirasovou demokracií na světě?“³⁴

33 – Barša P.: Politická teorie multikulturalismu, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2003.

34 – One America in the 21st Century by President Bill Clinton (to the graduating class of the University of California at San Diego), in: U.S. Society & Values, Electronic Journals of the U.S. Information Agency, August 1997, No. 3, Volume 2, str 53.

4.2. Multikulturalismus v Evropě – otázky do budoucna

Vladimír Baar, který se zabývá multikulturalismem v Evropě, jasně tvrdí, že Evropa populačně stagnuje, její vlastní populace pomalu, ale jistě stárne a jedinou alternativou postupné degrese je přistěhovalectví z mimoevropských zemí. Na neevropské přistěhovalce si podle Baara nejdříve zvykaly industriální koloniální mocnosti na západě Evropy v Británii, Nizozemsku a Francii, ale také specificky koloniální Rusko na východě. Evropa i tak zůstávala evropská, resp. tím, co za evropské její společnosti považovaly. V dekadách po druhé světové válce se však z imigrace stal nelegální byznys s obrovským finančním efektem³⁵.

Stoupenci multikulturalismu postupně politicky převážili na pravém i levém křídle politického spektra, zatímco odpůrci se politicky aktivizovali v tzv. nacionalisticky orientovaných stranách a hnutích, které většinou vystupují s kritikou přistěhovalcké politiky a poukazují přitom především na to, že přistěhovalci zabírají pracovní místa domácí populaci – klasická xenofobie zůstává s ohledem na možné právní důsledky většinou skryta. Většina evropských zemí na rozdíl od Spojených států přestala statisticky sledovat etnickou identitu, maximálně se v censech zjišťuje mateřský jazyk nebo státní příslušnost u lidí, kteří ještě nezískali nové státní občanství, ale fakticky se až na výjimky nesleduje náboženské vyznání. Baar se následně ptá, jestli je to vhodný krok, a také na to, zda nakonec převáží u přistěhovalců loajalita k nové domovině nebo etnokulturní loajalita k původní vlasti. Nabízí se také otázka, zda je správná selekce přistěhovalců a jaká kritéria je případně nutno nastavit. Baar se pozastavuje nad tím, že v současné době je vliv muslimských komunit na vnitřní i zahraniční politiku v Evropě velmi silný. Také varuje před přílišnou tolerancí a zastřeným zrakem před nebezpečím netolerance a nenávisti ze strany islámského fundamentalismu a terorismu³⁵.

35 – Baar V.: Evropa budoucnosti – multikulturní Evropa nebo konec Evropy?, In: Migrace, tolerance, integrace: otázky současného národnostního vývoje v zemích střední Evropy a v ČR v procesu evropského sjednocování, sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 5. a 6. října 2004 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě, Opava: Slezské zemské muzeum, Slezský ústav, Praha: Informační kancelář Rady Evropy 2004.

Multikulturalismus lze podle Baara chápat jako jakýsi preventivní nástroj, jež si vytvořila západní civilizace – nástroj, který má obrousit hrany mezietnických střetů. Pohled multikulturalismu podle něho může odmítat asimilaci, tedy kulturní přizpůsobení menšin většině a naopak zastávat princip paralelního soužití etnik s původními kulturami vedle sebe. Baar si následně klade otázku, co se stane později, až původní menšina bude většinou a nastanou obtíže s prosazováním jejich hodnot. V tom se otázka vývoje shoduje i s případem Spojených států, kde se běloši stávají postupně pouze jednou ze skupin obyvatelstva.

4.3. Multikulturní složení Spojených států a Texasu

Postupem času bylo stále obtížnější zařadit stále mísící se společnost do jednotlivé kolonky rasy. Mnoho dětí, které se narodily ve Spojených státech, patřily do rozdílné rasy, než do jaké náležel jeden z jejich rodičů. Během sčítání lidu v roce 2000 32,9% Hispánců přehlíželo vyhraněné rasové kategorie a uvedli o sobě, že náležejí do „jiné rasy“. Výraz Hispánci se objevil ve 20. století společně se zvýšenou migrací ze španělsky hovořících zemí. Ve sčítání lidu z roku 1850 se objevují pouze tři kategorie: bílí, černí a míšenci. V roce 1880 byly k původu přidány kolonky „Číňan a Indián“. V roce 2000 se již ve sčítání lidu objevily dvě otázky. První dotaz byl, zda je osoba hispánského původu, případně jestli je původem z Mexika, Kuby, Portorika nebo z ostatních zemí. Druhá zkoumala všechny ostatní rasy³⁶.

Zprvu se ve Spojených státech rasy dělily na rodilé Američany a Američany původem z Evropy a z Afriky. Už od samotného vzniku Spojených států se politici a zákonodárci zabývali rasovou nerovnoprávností. Většina bílých Američanů v 19. století vysvětlovala rasovou rozdílnost jako nezaměnitelnou skutečnost vlivem biologických rozdílů. Od poloviny 20. století se však mnoho politiků a vědců začalo zabývat tím, do jaké míry závisí rasová nerovnoprávnost na kulturním původu. Mnoho z nich uvádělo, že současná nerovnost mezi černochoy a bělochoy má předně kulturní či

36 – <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> (přístup 17. května 2005).

historický původ a je výsledkem dřívějšího rasismu, otroctví a segregace. Mnohem více zástupců etnických menšin v poslední době dosáhlo na významné úřady v politice, přesto však nejvyšší úřady zůstávají stále spíše v rukou bělochů. Martin Luther King ve své slavné řeči vyjádřil naději, že usilování o zachování občanských práv jednou vytvoří společnost, kde lidé nebudou posuzováni podle barvy pleti, ale podle svých vlastností³⁶.

Na území Spojených států již tradičně proudí vlny přistěhovalců, z nichž někteří pobývají v USA legálně, mnozí však již překročili povolenou dobu svého pobytu nebo přešli hranice nelegálním způsobem. Odhady počtu ilegálních přistěhovalců do Spojených států se velmi liší. Od napočítaných 7 miliónů až do počtu 20 miliónů osob. Je těžké tato čísla přesně odhadnout, protože nelegální usedlíci se vesměs odmítají účastnit sčítání obyvatelstva. Americký úřad pro sčítání obyvatelstva (*The US Census Bureau*) uvádí jako odhadovaný počet ilegálních imigrantů číslo 8,7 miliónů osob v roce 2000. Nezávislá výzkumná organizace *The Pew Hispanic Center* odhadla na 11,5 až 12 miliónů nelegálních imigrantů, kteří v současnosti pobývají ve Spojených státech. Téměř 14 miliónů lidí včetně 4,7 miliónů dětí žije v rodinách se smíšeným statutem, ve kterých je hlava rodiny nebo druh či družka ve Spojených státech nezákonně. To je zapříčiněno také faktem, že děti narozené ve Spojených státech se stávají automaticky jejich občany nezávisle na postavení jejich rodičů. Počet nelegální migrace se zvýšil z čísla 180 tisíc ročně v osmdesátých letech na 400 tisíc ročně v letech 1990-94, 575 tisíc ročně v letech 1995-99 až na ukazatel 850 tisíc ročně v letech 2000-05. Není pochyb o tom, že se Američané o toto dění zajímají. Stále větší počet obyvatel Spojených států se domnívá, že nově příchozí osoby jsou pro zemi přítěží, berou lidem práci, zabírají bydlení a jsou zátěží pro zdravotní systém. Mezi lety 2000-06 se zvýšil počet Američanů, kteří vnímají imigranty jako zátěž z 38 na 52% a počet těch, kteří si myslí, že imigranti napomáhají v rozvoji se snížil z 50 na 41%. V květnu 2006 se pouze za uplynulých 15 měsíců počet obyvatel, kteří se domnívají, že nově příchozí osoby ohrožují tradiční americké zvyky a hodnoty, zvýšil

36 – <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> (přístup 17. května 2005).

ze 40 na 48%, a počet lidí, kteří naopak zastávají názor, že nově příchozí osoby prospívají americké společnosti, se snížil z 50 na 45%³⁷.

Počet osob s nabytým státním občanstvím se zvýšil v poměru k počtu všech legálně přítomných osob narozených v cizině na číslo 52% v roce 2005, což je největší číslo za poslední čtvrt století a nárůst o 14% od roku 1990. Obyvatelstvo s nově nabytým občanstvím se navýšilo na 12,8 miliónů osob v roce 2005. Z celkem 36 miliónů osob, které se narodily v cizině, bylo 35% osob ve stejném roce s nabytým občanstvím, 33% bylo legálně přítomno bez nabytého občanství a 31% bylo neoprávněných imigrantů. Ve srovnání s těmito údaji bylo v roce 1995 z 24 miliónů všech osob narozených v cizině v zemi přítomno 47% osob bez nabytého občanství, 30% lidí mělo občanství Spojených států a 20% bylo napočítáno neoprávněných imigrantů.

Populace imigrantů, kteří byli oprávněni nabýt státního občanství, čítala v roce 2005 8,5 miliónů jednotlivců, z nichž více než třetina, tedy téměř 3 milióny osob bylo původem z Mexika. Lidé, kteří přicházejí z Mexika, mají stále ve srovnání s ostatními příchozími nízkou tendenci stát se americkými občany. Přesto však se počet lidí z Mexika, kteří nabyli státního občanství USA zvýšil mezi lety 1995 a 2005 o 144%, což je největší nárůst v porovnání se všemi sledovanými zeměmi původu³⁸.

Na výrazném růstu hispánské komunity se podílí nejen přistěhovalci, ale také větší míra porodnosti u této skupiny obyvatel³⁹. Farnen se zmiňuje o Orfieldovi, který považuje za velmi významné posilování společného školství a institucionalizované výchovy. Podle Orfielda se zvyšovala v devadesátých letech segregace černochoů a Hispánců a tento trend byl založen na dvou faktorech – na rase a chudobě. Velmi chudí studenti podle něho ve školách méně četli, dostávali horší známky a měli slabší docházku. Školy na venkově a v malých městech přitom na tom v integraci byly lépe

37 – <http://www.csmonitor.com/2006/0516/p01s02-ussc.html> (přístup 9. května 2007).

38 – <http://pewhispanic.org/reports/report.php?ReportID=74> (přístup 9. května 2007).

39 – V roce 2000 se k hispánskému původu přiznalo při sčítání obyvatel 32% obyvatel Texasu, přitom na celém území spojených států bylo napočítáno 12,5% Hispánců. V roce 2005 už to bylo 35,5% v Texasu a 14,5% na území USA. Srv. <http://factfinder.census.gov> (přístup 9. května 2007).

nežli školy ve velkých městech a v centrech metropolí. Podle Orfielda je potřebný nový způsob vzdělávání a posilování záruk občanských práv ze strany federální vlády. Bude potřeba nových výzkumů na téma rasového, etnického a ekonomického oddělování, které napomohou k tomu, že nebude docházet k rasové izolaci zejména ve velkých městech, kde panuje nerovnováha nejen v bytových podmínkách⁴⁰.

Stát Texas obývají lidé z různorodými kořeny. Fenomén přistěhovalectví je na jihu Spojených států vnímán odlišně, nežli je tomu na východním pobřeží. Ve východní části se lidé od nově příchozích přistěhovalců více oddělují, čemuž napomáhá větší procento „starousedlíků“. Migrace nově příchozích osob je naproti tomu na jihu Spojených států stále ve srovnání s ostatními regiony velmi vysoká. V posledních letech se do popředí dostává diskutovaný příliv obyvatel Mexika, z nichž mnozí pobývají na území Spojených států ilegálně.

V současnosti se diskutuje nad otázkou postavení zdi na americko-mexické hranici v délce přes tři tisíce kilometrů, která má zabránit nelegálnímu překračování hranic z mexické strany. Zatím jsou ochranné zdi vystavěny pouze v zastavěných oblastech na společné hranici.

V Texasu jsou mnohé jihozápadní okresy hustě osídleny lidmi, kteří přišli ze sousedního Mexika. Kromě této skupiny obývají již tradičně jih Spojených států Afro-Američané. Tyto dvě skupiny obyvatel se začínají ve srovnání s bělošskou většinou stále více rozrůstat. Na dětském letním táboře Armády spásy v texaském Midlothianu jsou zastoupeny zejména tyto tři skupiny - tedy běloši, černoši a Hispánci.

V roce 2005 bylo podle sčítání na území státu Texas téměř 23 miliónů obyvatel. 35,1 % z celkového počtu obyvatel se přiznalo, že je hispánského původu. Černochoů bylo spočítáno 11,7 %. V budoucnosti se podle Amerického úřadu pro sčítání obyvatel na území Spojených států ještě navýší počet zejména hispánské komunity a počet

40 – Na stránce <http://en.wikipedia.org/wiki/Race> je zmínka o: Farnen F.: Nationalism, Ethnicity, and Identity: cross national and comparative perspectives, New Brunswick: Transactions Publishers 2004

bělochů, kterých bylo v roce 1993 napočítáno 76 % by se měl podle odhadu v roce 2050 snížit až na 53 %⁴¹.

41 – http://factfinder.census.gov/home/saff/main.html?_lang=en (přístup 9. května 2007).

5. Historie a činnost Armády spásy

Armáda Spásy byla založena v Londýně v roce 1865 Williamem Boothem, který se rozhodl dostat svých slov pronášených za kazatelnou a vyšel do ulic, aby dodal novou sílu tápajícím a lidem těžce hledajícím smysl činnosti. Prostitutky, zloději, bezdomovci, ti všichni byli zváni do kostela. Booth byl u zrodu nových shromáždění na východě Londýna ve chvíli, když byli mnozí pohoršeni, že se nacházejí v blízkosti chudiny. Booth se nesnažil seskupovat londýnskou chudinu pouze k církevním obřadům, také pomáhal chudým při lepším zapojení se do běžné společnosti. Prakticky se jeho práce projevovala pomocí při hledání práce či při získávání ztracené sebedůvěry. Dnes se pod celosvětový program Armády spásy řadí především následující činnosti⁴²:

- ubytování pro bezdomovce
- zaměstnanecká střediska
- potrava pro hladovějící
- péče o staré
- péče ženy
- vzdělání
- péče o rodinu
- nemocnice a kliniky
- zotavovny
- boj proti malomocenství
- zotavovny
- alkoholismus a drogová závislost
- pomoc nevidomým a jinak postiženým osobám
- pomoc při vyhledávání pohřešovaných a nezvěstných
- péče o vězně
- střediska pro podmíněně odsouzené
- poradenská služba pro sebevrahy
- registrovaná poradenská služba
- péče o vlastní zaměstnance (odpočinkové domovy pro důchodce, kteří zasvětili celý svůj život službám Armády spásy)
- péče o děti (200 dětských domovů, 450 školek a jeslí, 25 zotavoven, 430 klubů a družin, 120 táborů v přírodě)

42 – Pejšmanová R.: Neziskový sektor a jeho role v oblasti poskytování sociálních služeb na příkladu činnosti Armády spásy, diplomová práce, Praha: FF UK 1998.

Z této široké škály aktivit se budu podrobněji zabývat zejména poslední činností, tedy péčí o děti. V roce 1867 pracovalo pro Williama Bootha pouze deset pracovníků na plný úvazek, v roce 1874 již měl pod sebou kolem tisícovky dobrovolníků a 42 evangelistů, kteří šířili jeho misii. Zpočátku sloužili pod názvem „Křesťanská mise“ a jeho následovníci ho nazývali generálem. Pod názvem „Armáda hallelujah“ se uskupení rozšířilo z jižní částí Londýna do okolních čtvrtí a měst. V roce 1887 vznikl konečně název „Armáda spásy“, když Booth četl výroční zprávu a přeškrtnul název „Armáda dobrovolníků“. První osobou, která zorganizovala setkání stoupenců ve Spojených státech byla Eliza Shirley. Ta opustila Anglii, aby se přes oceán vydala za svými rodiči a v roce 1879 byla přítomna na setkání ve Filadelfii. První oficiální skupinu pracovníků Booth vyslal do Spojených států v roce 1880. Stejně jako při zrodu hnutí ve Velké Británii se po vylodění v New Yorku George Railton společně se sedmi ženami setkali zprvu s násilím a nepochopením. O sedm let později se však církev rozšířila do Kalifornie, Connecticutu, Indiany, Kentucky, Marylandu, Massachusetts, Michiganu, New Jersey, New Yorku, Ohia a Pensylvánie. První americký prezident, který přijal vyslance Armády spásy byl Grover Cleveland v roce 1886. Na jihu Spojených států započala Armáda spásy svoji historii po vylodění rodiny Shirley v Marylandu v roce 1881 a našla svoje uplatnění ve španělsko-americké válce. V dubnu 1927 přijela Evangeline Booth do Atlanty, aby zde vyhlásila otevření Jižního teritoria. V současnosti lze nalézt tuto církev ve 106 zemích světa a jednu z příkladně fungujících částí také v americkém Texasu. Hlavní sídlo Armády spásy je v Londýně. Spojené státy jsou rozděleny do čtyř divizí, Texas spadá do Jižní oblasti. Lidé, kteří chtějí pracovat v Armádě spásy na plný úvazek, podstupují dvouletý kurz. Po patnácti letech služby se mohou po vykonání příslušné zkoušky dostat do pozice „major“, ve které jsou často ředitelé tábora. Čelní představitel církve se jmenuje generál, je volen v pětiletých intervalech a může sloužit až do věku 68 let. Důstojníci Armády spásy slouží na plný úvazek a jsou to lidé, kteří se trvale zavážou k výkonu své služby. Dostávají ve srovnání s okolím obvyklý plat, bydlení a doprava je zajištěna Armádou spásy. Kapitáni jsou lidé, kteří dosáhli nejvyššího možného věku pro to, aby byli přijati do dvouletého školícího kurzu. Po pěti letech služby se mohou stát plnohodnotnými důstojníky. Běžní členové Armády spásy jsou nazýváni vojáky a

jsou to lidé, kteří přijali závazky, souhlasí s abstinencí a nekouří. Děti se mohou po podepsání speciální úmluvy stát mladými vojáky, čímž vyjadřují doznání k víře, k následování Boha, k modlení se a ke čtení Bible. Takzvaní přívrženci Armády spásy se mohou účastnit a být součástí bohoslužeb, ale nepřebírají na sebe ostatní závazky ke službě jako to činí důstojníci⁴³. Závazkem se rozumí pravidelná účast na bohoslužbách a aktivní činnost v některém z oddělení Armády spásy, která byly vyjmenovány výše.

Zásady víry Armády spásy se skládají z jedenácti následujících článků⁴⁴:

- víra v biblický Starý a Nový zákon jako základ náboženského vyznání a způsobu života
- víra v jediného Boha, který jediný může být chválen a oslavován
- víra v trojici Boží (Otec, Syn a Duch svatý)
- víra v Ježíše Krista, ve kterém se spojují božské a lidské atributy
- víra v prvotní nevinnost Adama a Evy, kteří upadli do hříchu po neuposlechnutí božího příkazu
- víra v záchranu světa Ježíšovou smrtí
- praktická víra v božskou trojici nutná ke spasení
- víra v odpuštění díky následování Ježíše Krista
- víra ve spasení vlivem uposlechnutí božích příkazů
- víra v božská privilegia věřících, kteří své tělo a duch zasvětili službě Bohu
- víra v nesmrtelnost duše ve spojení s tělem, v poslední soud na konci světa, v nekonečné štěstí spravedlivých a víra v trest pro hříšníky

43 – <http://www.salvationarmysouth.org/about.htm> (přístup 24. dubna 2007).

44 – http://en.wikipedia.org/wiki/Salvation_Army#History (přístup 25. dubna 2007).

6. Prázdninový tábor a jeho fungování

6.1. Popis a charakteristika

Areál letního tábora Armády spásy se nalézá v malém městečku Midlothian asi 50 km jižně od Dallasu v Texasu. Jeho součástí jsou početné budovy sloužící k mnoha účelům. Největší část tvoří ubytovny, které jsou rozděleny do dvou částí. V každé části mají svůj pokoj dva až tři vedoucí, kteří dohlíží na početnou skupinu patnácti až dvaceti dětí ubytovaných ve vedlejší prostorné místnosti. Nejbliže k ubytovněm je jídelní hala sloužící ke společnému stravování a také budova, ve které se zaměstnanci setkávají k poradám a ke schůzím. Velkou plochu zabírají také sportoviště uzpůsobená ke hře kopané, basketballu či baseballu. Jednou z největších budov v rámci areálu je kostel, který slouží především ke konání bohoslužeb a pro ostatní náboženské či slavnostní obřady. Pracovníci v hierarchii nadřazení dětským vedoucím jsou ubytováni zvlášť v oddělených budovách. Bydlení je také rozděleno na chlapeckou a dívčí část. Zbývající plochu zabírají kanceláře a také venkovní amfiteátr, ve kterém se večer schází účastníci tábora ke zpěvu písní a k chválení Boha. Během léta je na táboře na plný úvazek zaměstnáno kolem osmdesáti osob včetně dětských vedoucích.

6.2. Struktura turnusů

Tábor se uskutečňuje pravidelně každé léto, celkem trvá osm týdnů. Během této doby přijíždějí vždy na jeden týden různé skupiny dětí ve věku od sedmi do třinácti let. Některé z nich se účastní táborového programu více týdnů, pokud se po víkendovém volnu trvajícím od soboty dopoledne do pondělního poledne opět vrací. Tábor trvá od poloviny června do začátku srpna. První týden probíhá školení, po kterém přijíždí skupina mladých lidí s průměrným věkem kolem patnácti let. Tito mládežníci pobudou v táborovém areálu pouze na víkend a vedoucí o ně nemusí pečovat tolik jako o ostatní mladší děti, proto se touto skupinou nebudou ve své práci zabývat. Poté se tábora účastní nejmladší děti od sedmi do devíti let, které mají pobyt zkrácený na čtyři dny. Následují již pravidelné týdenní intervaly, ve kterých se tábora účastní početné

skupiny chlapců i dívek. Výjimkou jsou dva týdny, v nichž se na táboře objeví buďto jen chlapci nebo pouze dívky. Dospívající mládež již má nějakou zkušenost s prostředím Armády spásy nebo dokonce pochází přímo z církevního prostředí. Na začátku léta přijedou na tábor děti věřících rodičů, což neplatí o posledních třech týdnech. Na konci totiž tráví svůj volný prázdninový čas na táboře děti pocházející z chudého prostředí, o které Armáda spásy pečovala po čas celého roku. S nimi zpravidla přicházejí i jejich vedoucí, z nichž mnozí působí jako dobrovolníci. Někteří z vedoucích dokonce nejsou ani členy Armády spásy. Počet dětí ubytovaných v areálu tábora se může vyšplhat až k třem stovkám v jednom turnusu.

Souběžně s turnusy dětí, které přijížděly na tábor pouze na jeden týden, se v rámci letního dění na táboře pořádala také hudební akademie. Její součástí bylo o poznání méně vedoucích a několik desítek dětí, kteří se na táboře zdržovali několik týdnů a věnovali se nacvičování a hře na hudební nástroje. Asi deset vedoucích pak našlo svoje uplatnění spolu s dětmi při hraní písní právě na nejrůznějších nábožensky laděných akcích.

Na táboře Armády spásy v americkém Texasu pracují zaměstnanci, kteří přišli z různorodého prostředí. Při práci se setkávají lidé, kteří byli od útlého věku vychováni v náboženském prostředí a také osoby, které se do kontaktu s touto náboženskou organizací dostali až v nedávné době. Mnozí ze zaměstnanců pracují na letním táboře opakovaně, což byl také případ přímých nadřízených chlapeckých a dívčích vedoucích. V roce 2006 to bylo již celkem páté léto nadřízeného chlapeckých vedoucích⁴⁵, přitom byl v této pozici již o rok dříve. Také nadřízená dívčích vedoucích⁴⁶, která pocházela z Austrálie, pracovala na táboře opakovaně.

Ačkoli je území tábora ohraničené a celý týden děti tráví v areálu spolu s vedoucími, kteří se za bránu vydávají snad jen večer a ještě k tomu občas, přesto je stále příležitost k novému seznámení, společným hrám a společenskému vyžití. Zhuštěnému a

45 – Běloch, Angličan, 23 let.

46 – Běloška, Australanka, 22 let.

ohraňčenému táborovému areálu se tak dostává nových rozměrů a potřeba úniku se pociťuje jen zřídka. Touha po domově se u některých dětí zřetelně projevuje již po příjezdu. V takovém případě se poukazuje na jejich kamarády, kteří si na nové prostředí rychle zvykli a také na vedoucí, z nichž mnozí tráví léto několik tisíc kilometrů od svého domova.

Během letního tábora se vyžaduje od všech zaměstnanců účast na společném programu. Pokud někdo onemocní, pak je nucen svůj stav ihned nahlásit, a pokud se jedná o dlouhodobé onemocnění, pak je jeho úloha zastoupena jinými nebo je zcela nahrazen novými zaměstnanci. Přitom každá neúčast na programu musí mít své opodstatnění. Také v týdnu, kdy na tábor přijíždí pouze dívky nebo chlapci, byla vedoucím opačného pohlaví přidělena náhradní pracovní náplň. Osobně jsem byl v týdnu, kdy jsou na táboře pouze dívky, přítomen u jejich dopoledních aktivit a pomáhal jsem s vedením programu.

6.3. Zaměstnanecká struktura

Při sestavování a ucelování zaměstnanecké struktury se odrážely různé pohledy a potřeby seberealizace. Primární prvek svírající celý systém je ukotven v náboženství, ovšem zapojit se mohou i dobrovolníci, kteří nejenže nikterak neprojektují náboženské rituály, nemusí být navíc ani křesťané. Otevřená vzpoura proti protestantským hodnotám se samozřejmě trestá vypovězením případné smlouvy, jinak však mají dobrovolníci i stálí zaměstnanci možnost najít své místo pod záštitou Armády spásy, aniž by se přímo podíleli na náboženském růstu. Finanční prostředky se čerpají na místní úrovni, v průběhu tří let byl znatelný stále se zvyšující sklon k úspornějším řešením. Peníze se vybírají většinou při dobrovolných sbírkách, velkou účast na darech mají členové církve Armády spásy. Ředitelé dětského letního tábora se střídají zhruba v tříletých intervalech, přičemž mnozí zaměstnanci, kteří stojí stranou schůzek s náboženskou náplní, zůstávají na stejném místě delší dobu. Přesuny probíhají v rámci jednoho teritoria, Texas spadá v rozdělení do jižní oblasti. Ředitel dětského letního tábora tak může v dalším období po svém odvolání sloužit např. v administrativě nebo

ve vedení jiného úseku. Většinou mu ovšem zůstane starost o mládež. Na táboře, který trvá osm týdnů se vyžaduje přísné dodržování pravidel určených pro jednotlivé pracovní pozice. V zaměstnanecké hierarchii nadřazenější zaměstnanci mají samozřejmě větší volnost ve výběru své činnosti a ředitel si volí program téměř zcela sám. Při sklonu vedení vymanit se více z uzavřeného společenského dění na táboře se zprvu vytrácela motivace zaměstnanců, zároveň však mnozí z nich byli po delším úsilí lépe schopni vnímat vlastní povinnosti. Silný a často vyjadřovaný zájem o jedince, případně kladení otázek osobnějšího rázu napomáhalo k větší míře oddanosti a vedení toto jednání umožnilo také větší volnost k praktikování vlastních aktivit. Velmi přísný přístup k zaměstnancům na začátku působení nového vedení sice opomíjí osobní rozdíly a má tendenci shrnovat většinu pracovníků do jedné kategorie, pokud jsou ovšem nadřízení a zejména ředitel uvědomělí, pak dokáží postupně a jistě i pomalu odbourávat překážky, které se vytvářejí zařazením a jednotným posuzováním projevaným při jednání ze zaměstnanci. Největší nároky se zprvu kladou na osoby, které se zpravidla dlouhodobým přibližováním k vedení nakonec samy dostanou na přední pozice. Do vedoucích pozic se nakonec dostali zahraniční účastníci, přestože se jim zpočátku dostalo méně vřelého přivítání.

Časté přesuny a obměny v rámci jednotlivých zaměstnaneckých pozic mají za úkol napomoci k větší sebeidentifikaci jedince s pracovní náplní, kterou právě vykonává. Formou zkoušky a omylu se u pracovníků, kteří se rozhodnou pro dlouhodobější práci v Armádě spásy ukazuje, zda se pro danou pozici hodí. Některými pracovníky byly časté změny hodnoceny negativně stejně jako poměrně nízké požadavky v oblasti zkušeností. Jedním z cílů či úkolů Armády spásy je opětovné zapojení jedinců do běžného pracovního procesu a přihlíží se k tomu, jak moc se pracovník zapojuje či jak dalece si na svoje nové úkoly zvykne. Sám ředitel tábora, který nastoupil v létě v roce 2006, se s Armádou spásy seznámil blíže ve vězení. Tam poznal také svoji manželku, jejíž rodiče i ona sama již byli členy církve Armády spásy. Ředitel měl na starosti hlavní část nábožensky laděných setkání, ve které měl většinou vyhrazený čas pro úvahu. Při prvním takovém projevu vylíčil ve zkratce svoje životní zkušenosti. Uvedl, že si sám sebe nedovede představit na jiném místě a svoji práci považuje v současnosti

za tu nejlepší. Je vděčný lidem z Armády spásy, kteří ho navedli až na současnou pozici za to, že mu v jeho životě pomohli.

Celý táborový ročník se nese v duchu hlavního hesla, na něž navazuje náboženská výuka a výběr textů z Bible. V roce 2003 bylo heslem „srdce šampióna“, v roce 2004 „hledání pravdy“ a v roce 2006 se téma a verše z Bible vázaly na nosné téma „Božské brnění“. Verše se vybíraly převážně z evangelií a byly značně metaforické. Náležitě připravený člověk, který čelí zlu, tak např. nosí obuv míru, pásek pravdy, prilbu spasení a krunýř spravedlnosti. Kromě pravidelně se opakujících aktivit, jež jsou ponejvíce sportovního a pohybového rázu, jsou hry a soutěže vedeny dobrovolníky, kteří dle ochoty a času věnují vesměs jeden týden ze svého léta a vedou i biblické hodiny. Tito přijíždějí na tábor většinou pouze na jeden turnus. Povzbuzení do další činnosti tak přichází z vnějšku v týdenních intervalech a dobrovolníci dodávají táborové atmosféře nový nádech, přestože se denní program neustále opakuje. Čas s dětmi krom toho tráví i někteří vedoucí, kteří s nimi tráví chvíle volnočasových aktivit i v průběhu celého roku. Hierarchie a struktura pracovníků či dobrovolníků je podle uvedeného výčtu tak rozmanitá, že se děti při navazování užších vztahů s dospělými orientují podle jiných měřítek, než-li je pouhý kontakt s jim nejbližšími osobami. Kontakt s domovem a s rodiči se co nejvíc odsouvá na dobu odjezdu, odradit děti od jejich přílišného smutku za domovem se většinou daří s úspěchem.

6.4. Náplň činnosti dětí – týdenní schéma

Každý den probíhají na různých stanovištích aktivity, do kterých se děti zapojují a na konci týdne mají za sebou všechny pro ně připravované činnosti. Dbá se na to, aby byl s dětmi vždy odpovídající počet vedoucích či dospělých osob. Na stravování dětí dohlíží dokonce Americký úřad pro zemědělství, sleduje se pravidelnost a skladba stravy. Děti přijíždějí v poledne v pondělí a tábor opouštějí v sobotu dopoledne po snídani. Na plavání, které probíhá každý den, pokud to dovoluje počasí, jsou děti rozděleny podle pokročilosti. Test plaveckých dovedností se koná každé pondělí odpoledne. Uvítací program v pondělí večer se každý týden opakuje a skládá se

především z tanečního vystoupení různých skupin zaměstnanců rozdělených podle svých pozic. Rozdělení jsou vedoucí chlapců, dívek, zaměstnanci mající na starosti čistotu prostředí atd. Mezi večerním programem a odpoledním příjezdem je na programu seznamování a společné hry v rámci jedné již oddělené skupiny dětí. Od běžného programu se lišící aktivity jsou kromě prvního dne naplánovány také na pátek. Tento závěrečný den před odjezdem probíhá dopoledne po snídani hlavní část náboženského programu, odpoledne je plavání a večer je závěrečný program pořádaný pouze k této příležitosti posledního dne pobytu. V minulosti se vedoucí převlékli do indiánského oblečení a za jízdy na koni byli dětmi následováni k táborovému ohni u jezera, kde proběhl ceremoniál a slavnostní vyhodnocení dětí, které si během týdne nejlépe počínaly na biblických hodinách nebo v rámci své skupiny. V roce 2006 bylo na programu rodeo. Jezdci na koni předváděli své umění v aréně s písčítým povrchem a děti mohly z pozice diváka vychutnávat pohled na jejich umění a dovednosti. Odvoz dětí je zajištěn vedoucími, kteří se o ně starají v průběhu celého roku, některé přitom cestují z oblastí vzdálených i osm hodin jízdy. Tábor je pořádán pro děti z celého Texasu.

6.5. Režim dne

První a poslední den táborového pobytu jsou odlišné a stručně jsem jejich náplň již popsal v předchozí části. Od úterý do čtvrtka však děti procházejí každý den obdobným programem. Ráno se zahajuje o půl osmé budíčkem, po kterém jsou děti vyzvány, aby si uklidily svou společnou místnost. Každý den totiž probíhá hodnocení pořádku a čistoty a na konci týdne vyhraje jedna skupina cenu, o kterou se děti mezi sebou rozdělují. Většinou děti dostanou pizzu nebo něco sladkého k snědku. Potíž se samostatným uklízením nastává zejména u nejmladších dětí ve věku kolem sedmi let. Většina úklidu zůstane v tomto případě vesměs na vedoucích. Starší děti jsou již většinou na podobné povinnosti navyklé také ze svého domova. Po úklidu je na programu dne ve čtvrt na devět snídaně. Nejčastěji se snídaně skládá z cereálií a mléka. Po snídani děti míří do kostela ke krátkému zpěvu písní, a pak již následuje rozchod na různé aktivity. Celkem za dopoledne děti stihnou obejít tři stanoviště. Po

společném obědě se pořádá každý den informativní schůzka zaměstnanců. Během stejného času se děti odeberou k probírání biblického příběhu do různých budov v areálu. Poslední rok bylo vyžadováno, aby s nimi byl kromě učitele i jeden vedoucí. Po biblických hodinách měly děti chvilku času na to, aby se buďto připravily na další aktivitu nebo aby se převlékly na plavání. Odpoledne se totiž stihnul ještě jeden společný program, na který již dopoledne nevyšel čas. V plavání se děti střídaly podle pohlaví a přišla na ně řada buďto hned po obědě nebo před večeří. Mezi plaváním a celkem v pořadí čtvrtou aktivitou dostaly děti malou svačinu v podobě sladkých tyčinek, bonbónů a pití. Celé léto se dohlíželo u dětí i u vedoucích na dodržování pitného režimu vzhledem k velikým horkům, které jsou v Texasu v létě obvyklé. Po večeři se děti rozešly ke hraní společenských her. Následovalo opět malé občerstvení a večerní program, který byl každý den odlišný. Pokud šli chlapci v úterý do bazénu, pak na ně ve čtvrtek čekala připravená stanoviště k plnění úkolů na hřišti. Dívky měly program v opačném pořadí, ve středu se sešli všichni společně k plnění legračních úkolů na basketbalovém hřišti. A po večerním programu, který připravovali především dobrovolníci a vedoucí přijíždějící pouze na jeden týden, se všichni hromadně odebrali do amfiteátru pod otevřeným nebem u jezera, kde je čekal nábožensky laděný program. Poté již se všichni odebrali do svých ubytoven, kde měli ještě zhruba hodinu čas, než nastala večerka.

V zaměstnanecké hierarchii výše postavení jedinci začínají svůj denní program většinou nejdříve, což navazuje na jejich počáteční školení, které probíhá ještě o pár dnů déle, než je tomu u ostatních zaměstnanců. V případě, že se opozdí nebo nejsou na ranních aktivitách přítomní, pak se ostatní pracovníci ptají na povinnosti jejich nadřízených a demokratický tlak zespona sílí do té míry, že u výraznějšího odpoutání nadřízených od táborového dění se vytvoří vlastní systém kontroly, větší volnost se projeví spíše u způsobu provádění aktivit, než-li by činnosti doznaly celkových změn. Dopoledne jsou činnosti jednodušší a je zřejmý důraz na zachování pravidelnosti, také se více kontroluje zapojení vedoucích, kteří tráví většinu svého času v přítomnosti dětí, přestože veškeré aktivity, které se skládají vesměs z pohybových úkonů, vedou pověřeni učitelé. Pokud nevedou děti v rámci aktivit, pak tráví čas s dětmi, se kterými

bydlí a mají na starosti jejich dozor. Vždy je vybráno několik učitelů z řad vedoucích i z řad dobrovolníků, kteří tráví na táboře pouze jeden týden. Kromě sportovních hodin se poznává příroda nebo se děti účastní výtvarných popřípadě uměleckých kroužků. Nejoblíbenější činností je pro mnoho dětí koupání a jízda na koni. Mezi ostatní činnosti patří hra minigolfu, rybaření, lukostřelba, kanoistika, jízda na kole, horolezectví na umělé stěně, jízda na kole, výuka o zvířatech a o přírodě a také výtvarný kroužek.

6.6. Náboženský obsah táborového pobytu

Každý den ráno ihned po snídani tráví děti svůj čas zpěvem náboženských písní v kostele. Toto první setkání je kratší a osoba, která má na starosti krátký proslov většinou pouze zmíní téma dne. Celý týden se nese v duchu určitého biblického hesla, na které navazuje ladění každodenních námětů. V roce 2006 bylo tématem „Božské brnění“. Každá jeho část znamenala konkrétní vlastnost v obraně proti nepřítelům a jednotlivé její části se skládaly každý den, až na konci týdne vytvořily jednotlivý celek. Ke každé části se také vztahoval biblický příběh, jenž se dětem vykládal po obědě v rámci biblických hodin. Děti se na nich aktivně a formou herectví zapojují a stávají se součástí vykládaného příběhu. Biblické heslo, které podpírá náboženský obsah, je na počátku každé úvahy připomínáno a váží se na něj další texty z Bible. Na závěr dne se pak večer v amfiteátru celodenní obsah biblického učiva shrne a dětem se tak připomene, co si měly za jeden den zapamatovat. Samozřejmostí každého náboženského programu jsou modlitby a zpěv. Většinou má ještě někdo z vedoucích pracovníků na starosti, aby si připravil krátké zamyšlení. Celý den je tak orámován křesťanskými motivy.

Kromě stálých zaměstnanců, kteří se z táborové společnosti vydělují a pracují nezávisleji, je pro ostatní účast na náboženském dění povinná. Během každého týdne je křesťanská část programu nejstřeženější a pod dohledem jejich tvůrců, proto je prospěšné, že se u jejího vedení střídají dobrovolníci, kteří jsou přítomní pouze po čas jednoho turnusu.

Náboženský obsah se sestával také z modliteb u jídla. Chválení Boha je velmi důležitou součástí života na táboře pro děti i pro zaměstnance, od kterých se očekává, že se budou aktivně do programu zapojovat.

Den před odjezdem během hlavní části náboženského programu, kterou byla společná bohoslužba, měli být každý týden zaznamenáni na list papíru ti, kteří se rozhodli odpovědět na výzvu k následování Boha a předstoupit dopředu k pódiu. Nejprve byli vyzváni ti, kteří se tak rozhodli vůbec poprvé. Větší část dětí během každého turnusu vystoupila a přišla dopředu, dokonce i v turnusu, během kterého přijíždějí děti, které byly vychovány v prostředí Armády spásy, kupodivu na první podnět k vystoupení reagovala většina uposlechnutím. Hned vzápětí mluvčí označil první odpověď na Boží volání za možnou opětovat nespočetněkrát. Ačkoli je to myšlenka v zásadě správná, přesto takové jednání svádí k zautomatizování bez příslušného odstupu, který je zapotřebí pro odpovědné rozhodnutí⁴⁷. Je třeba však připomenout, že ačkoli byla výzva k vystoupení do předních řad artikulována výrazným způsobem a byla snad i podporována chováním okolí, přece se kladl důraz na svobodné rozhodnutí každého jedince zvlášť, takže nelze v tomto případě vůbec hovořit o násilí⁴⁸. Pár jedinců, kteří i jinak v kolektivu vynikali, si počkali na pro ně nejvhodnější moment a podle vlastní potřeby co největšího utajení svého projevu na veřejnosti se zařadili mezi své okolí, nebo pokud naopak chtěli zřetelně deklarovat své přesvědčení, pak dali najevo svůj závazek, až když už ostatní opět zaujali svá místa.

Ve Spojených státech existuje oddělení obyvatel podle rasové příslušnosti i během konání náboženských bohoslužeb. To, že se na nedělní bohoslužby chodí zvlášť jsem měl příležitost pozorovat během své návštěvy velmi rozlehlé budovy, do které se vešlo několik tisícovek lidí, převážně černochoů. Náboženské uskupení má název stejný,

47 – Srv. Sokol J.: Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů, Praha: Vyšehrad 2004.

48 – Srv. Popper K. R.: Otevřená společnost a její nepřítel I., II., Praha: ISE 1994. Popper hovoří o zmatku jako menším zlu v případě despotismu či násilí. Obdobně se k problému staví Ignatieff a také Locke. Srv. Ignatieff M.: The lesser evil: political ethics in an age of terror, Princeton: Princeton University Press 2004 a Locke J.: The second treatise of government and A letter concerning toleration, Mineola N.Y.: Dover Publications 2002.

jakým je pojmenována budova – Potter's house. Na konci jsem odcházel znechucen, protože celá bohoslužba měla spíše formu velkolepého představení, než-li by se zaměřovala na náboženský charakter. Vystupovaly v něm různé taneční skupiny, volné chvílky byly vyplněny promítáním reklam na velkém plátně a namísto oslav Boha se uváděla telefonní čísla, na kterých je možné objednat různé služby. Často se říká, že dnešní člověk se bez náboženství obejde a svůj nedělní čas vyplňuje návštěvou supermarketu místo kostela. V americkém Texasu jsem narazil na to, že se výzvy k nakupování přenesly přímo do kostela. Těžko si dovoluji předpovídat, zda by se podobný styl ujal i mezi věřící bělošskou populací, myslím si však, že na černochoy měl tento způsob přinejmenším velmi škodlivý „kulturní“ vliv a útočil na jejich již tak prázdné peněženky.

V polovině léta se v kostele odehrávalo slavnostní přijímání nových důstojníků. Byli to většinou mladí lidé ve věku 20-25 let, kteří se rozhodli svou kariéru zasvětit Armádě spásy. Na úvod měl krátké zamyšlení vedoucí texaské oblasti, který se zmínil o vyvolení Bohem. Před slavnostním jmenováním měli ještě prostor vyjádřit své stanovisko k nově nabyté službě čerstvě jmenovaní důstojníci. Většina z nich hovořila o tom, že by si sami sebe nedokázali představit v jiné pracovní pozici. Pouze syn⁴⁹ ředitele tábora z let 2003 – 2006 mluvil o tom, že by mohl vykonávat jiné zaměstnání a třeba se ani na pozici důstojníka moc nehodí. To však neznamená, že by neměl zaplnit volné místo a uplatnit se na pozici nabízené Armádou spásy. Měl celkem pohnutý proslov doplněný výzvou, aby všichni, kteří někdy uvažovali o službě v Armádě spásy povstali a dali tak najevo své zaujetí. Na závěr připomenul, že je potřeba stále nových lidí ve službě Bohu. Celé shromáždění mělo velmi slavnostní charakter. Zpívaly se pro tuto příležitost vyhrazené písně, kostel byl do posledního místa zaplněn a přítomni byly vážené a starší osoby, které již delší dobu pracovaly pro Armádu spásy. Velká pozornost byla věnována hudební součásti bohoslužby. Ke zpěvu se hrálo na různé hudební nástroje od trubek po bicí.

49 – Běloch, Američan, 26 let.

6.7. Pravidla

V prvním týdnu při školení zaměstnanců přicházejí promlouvat k pracovníkům letního tábora odborníci jednak na společenské hry, ale také zaměstnanci ze státem pověřeného úřadu, kteří podávají výklad o dostupných a také o povolených prostředcích užívaných při výchově mládeže. V roce 2003 byl ještě výslovně zakázán kontakt s dítětem kromě případu, kdy se ruce dotýkaly horní části těla po ramena. Uhození dítěte bylo pokládáno vnitřním řádem za přestupek, který se rovnal okamžitému propuštění z pracovního poměru. Naproti tomu se rétorika státních zaměstnanců v roce 2006 změnila natolik, že již bylo dovoleno dítě vhodným způsobem uhodit. Jako limit užití síly byla označena bolest ruky, podle které se pozná, jak dalece to bolí zasaženého. Jednalo se o výrazný rozdíl ve vnímání trestu v průběhu tří let. Zároveň se silně doporučovalo, aby vedoucí nebyl s dítětem nejen při jeho trestání o samotě. Tím se předcházelo mnohým nedorozuměním a skutečnostem, které nemohly být nijak prokázány. Byla také upravena pravidla kontaktu mezi zaměstnanci. Kromě odděleného bydlení byl zakázán styk, kterým by se nadměru projevovaly city, dovoleno bylo pouhé držení se za ruce. Zakazovalo se také příliš vyzývavé oblečení a u chlapců nošení příliš krátkých kalhot, tzn. „kraťasů“. Oděvní zvyklosti se totiž ve Spojených státech u chlapců odlišují od evropských. Nosí se tam „kraťasy“ v délce přinejmenším po kolena. Pravidla také předepisovala jako důležité, aby se každý vedoucí aktivně zapojoval do připraveného programu a pomáhal v tom i jemu přidělené skupině dětí. Po večerce, která byla kromě víkendů v jedenáct hodin večer, se nikdo nesměl volně pohybovat venku, celý areál měl na starosti noční hlídač.

Armáda spásy dohlíží na rovné podmínky v přístupu ke všem zaměstnancům nezávisle na rase, barvě pleti, náboženství, pohlaví, státnímu původu, věku nebo postižení. Zaměstnanci a táboroví účastníci jsou vítáni ze všech ras, z každého původu a ze všech kultur. Povinností každého zaměstnance bylo dbát na spokojenost dětí a jejich vhodný vývoj. Důraz se kladl na duchovní vývoj dítěte během všech aktivit, nejen během bohoslužeb. Zaměstnanci se měli dále starat o své zdraví a měli respektovat přírodu a něčí vlastnictví. Od zaměstnanců se vyžadovalo, aby po celou

dobu nosili tričko a také aby si nezouvali obuv. Na plavání si dívky měly oblékat jednoduché plavky a chlapi kraťasy a nikoli vykrojené plavky. Po čas uzavření pracovní smlouvy s Armádou spásy bylo zakázáno kouření nebo požití alkoholu. Zrušení smlouvy by proběhlo u každé osoby, která by užila drog, nevhodně by se sexuálně projevovala, uhodila by dítě nebo by kradla. Armáda spásy dále netolerovala žádné projevy obtěžování a všechny takové projevy by byly vyšetřeny a mohlo následovat propuštění. Obtěžování bylo definováno jako verbální nebo fyzický kontakt, který jedince zastrahuje, útočí na něj nebo se jinak používá nátlaku z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, náboženství, státnímu původu, věku nebo postižení. Sexuální obtěžování dále zahrnuje nechtěný fyzický kontakt, pokusy o sexuální sblížení, požadavek na sexuální služby a jinou nevhodnou komunikaci nebo verbální či fyzické chování vztahující se k odlišnosti pohlaví.

Sexuální obtěžování zahrnuje, ale neomezuje se na⁵⁰:

- nechtěný fyzický kontakt a každý nechtěný dotyk
- verbální sexuální narážky včetně flirtování, sexuální podněty formou zvuků, grafického znázornění apod.
- sexuální gestikulaci, útočící vtipy
- ponižování, urážky, zastrahování nebo sexuálně laděné komentáře k jedincovu oblečení, tělu, vzhledu nebo způsobu života
- distribuci nebo ukazování sexuálně laděných obrázků včetně fotografií nahých osob obrázků nebo fotografií z časopisů
- ponižující, urážející nebo sexuálně laděné elektronicky šířené nebo jinak zaznamenané zprávy

Dále se pravidla vztahovala také na chování k opačnému pohlaví. Kromě držení se za ruce bylo dále zakázáno sezení na něčím klíně. Vztah k jiné osobě nesměl omezovat nebo mít nepříznivý vliv na pracovní povinnosti. Kromě vymezených prostor se setkávat zejména na neveřejných a ukrytých místech. Nemorální a předmanželský sexuální vztah byl striktně zakázán a hrozilo okamžité propuštění. Bylo také zakázán

50 – Manuál ke školicímu programu zaměstnanců dětského letního tábora v texaském Midlothianu.

bližší vztah u odlišného pohlaví mezi vedoucími a dětmi. Dbalo se na přísně oddělené bydlení chlapců a dívek. Platily také zákazy návštěv na cizích pokojích, pokud tam bydlely osoby opačného pohlaví.

Speciální školení proběhlo také k možnosti sexuálního zneužití dítěte. Armáda spásy byla srozuměna s tím, že sexuální zneužití dětí může přijít ze strany každé osoby nezávisle na jejím pohlaví, sexuální orientaci nebo stavu. Armáda spásy se zavázala, že nebude vystavovat děti nebo kohokoli kontaktu s osobou, u které je odůvodněné podezření, že se dopustila v minulosti pedofilních činů.

Armáda spásy se dále zavazuje⁴⁰:

- k celkovému vyšetření všech činů sexuálního zneužití dětí
- při odůvodněném podezření vyloučení zaměstnance z jeho pracovních povinností
- následovat příslušné zákony
- spolupracovat s vládou na vyšetřování
- kontaktovat děti a jejich rodiny
- s ohledem na jedincovo soukromí otevřeně ostatním ohlásit přijaté postihy

7. Analýza terénního výzkumu

Osobně jsem se při pozorování u příležitosti tří pobytů na letním táboře Armády spásy v americkém Texasu zajímal o vnímání rozdílů podle barvy pleti u táborových účastníků, a to ať už šlo o dospělé nebo o děti. Na táboře v Midlothianu se dá potkat především se třemi etnickými skupinami – černochy, bělochy a Hispánci. První polovina dětského letního tábora je určena pro děti pocházející z prostředí Armády spásy a větší část z nich jsou běloši. Závěrečné tři týdny se koná pobyt pro děti, které patří mezi nižší sociální vrstvy, a pak je převaha černochů. Hispánci přijížděli na tábor ve všech turnusech a nedalo se přímo určit, který týden byli v převaze nebo v menšině.

I když podle řady názorů rasa jako biologická entita neexistuje, přece se pozastavím nad viditelnými rozdíly, které mohou mít kořeny v odlišném původu táborových účastníků, a jenž jsou vnímány táborovými účastníky. Barva pleti účastníků letní tábora v době všech tří pracovních pobytů hrála určitou, a to nikoli nepodstatnou roli v každodenním táborovém životě. Na základě opakovaného pozorování táborového života v americkém Texasu lze jednoznačně konstatovat, že účastníci tábora, ať už šlo o dospělé nebo o děti, vnímali a opakovaně reflektovali viditelné rozdíly, které měly kořeny v odlišném původu jednotlivců. Děti i dospělí na nejrůznější situace podle svých etnických, sociálních a kulturních východisek odlišně reagovali. Vnímali také rozdíly v barvě pleti. V rámci analýzy pozorovaných dílčích jevů jsem se zaměřil na některé výrazněji z táborového života vystupující problémy, a to zejména na zmínky o zemi původu a zmínky o barvě pleti.

7.1. Vztah k zemi původu

Na začátku táborového pobytu v létě 2006 se na stolech objevilo téma mistrovství světa ve fotbale a tato tematika provázela táborové dění zejména první dva týdny až do chvíle, kdy nastoupil nový ředitel. Ve volném čase vždy večer se také často hrála kopaná. Jednou z prvních otázek, které mi ostatní pokládali, byl dotaz na zemi mého původu. Okolí ocenilo, když jsem se výrazným tónem hlasu přiznal k tomu, že jsem

z České republiky. A to i přesto, že málokdo věděl, kde se tato země nachází. Při hraní fotbalu mnozí nosili dresy zemí, např. Spojených států, Anglie, Mexika. K tomu, jaký dres kdo nosí, bylo okolí velmi všímavé a mě ostatní pochválili, když jsem nosil dres České republiky. Při hře se objevovaly připomínky k původu či rase jen velmi zřídka, i když se týmy často dělily na táborové pracovníky pocházející ze Spojených států a na ty ostatní. O odlišné zemi původu se také často zmiňoval můj spolubydlící⁵¹. Zvláště tak činil ve chvílích, kdy se u dětí vyskytly rasistické nářky. Snažil se poukázat na odlišný původ a na to, že dokážeme spolupracovat, i když je každý z nás z jiného kontinentu. Rozdíl se tak položil na jiný základ nežli je barva pleti.

Američané jsou vesměs na svou zemi hrdí a totéž očekávají také od ostatních⁵². Hrdost na svou zemi projevovali také zaměstnanci, kteří na tábor přijeli z Ruska. Konkrétně ji dávali najevo hlasitými modlitbami ve svém rodném jazyce na schůzi zaměstnanců. Následně se ve svém rodném jazyce modlila i dívka z Německa. Původ byl pro Američany, kteří byli součástí táborového dění, důležitý i naproti tomu, že jsou zvyklí se často stěhovat za prací. Zvláště výše postavení náboženští představitelé Armády spásy mění často svoje působiště.

Pro rozlehlost ať už Spojených států nebo Texasu se také na dětech projevuje nasycenost cestováním a velmi uvítají, když se s obyvateli jiných světadílů setkají osobně. Přitom nezáleží ani tolik na místě setkání jako na osobní výměně zkušeností a na možnosti pozorování odlišného chování. Děti si většinou rychle navyknou na své nové okolí.

Ve Spojených státech se spíše nežli na jednotlivé národnosti, jak je tomu v Evropě, lidé soustředí na původ spjatý s určitým územím. Je to způsobeno minulostí, přílivem obyvatel do Spojených států a závisí to na jejich vnímání jednoho velkého společného národa. Národem se myslí všichni obyvatelé sjednocení pod federální vládou. Etnické

51 – Černocho, Američan, 20 let.

52 – Specifická rovnost podle Tocquevilla mezi americkými občany způsobila, že bez zábrán hovoří o svém původu na rozdíl např. od Angličanů, kteří se potkají v cizině. Srv. de Tocqueville A.: Demokracie v Americe I., II., Knihovna Lidových novin, sv. 8, Praha: Lidové noviny 1992.

skupiny jsou vnímány teprve jako podskupiny spadající do jednoho celku politického národa.

Podle Baara má ve Spojených státech největší tmelící úlohu území, jemuž jsou podřazeny jazyk a kultura importovaná z Evropy⁵³. A tak se dá snadno vysvětlit častý dotaz dětí i vedoucích na zemi mého původu bez toho, aby se dotazovali na bližší národnostní či územní specifika. Zvláště pak Hispánci jsou často vnímáni nikoli jako národnostní skupina, ale jako lidé pocházející z Mexika. To se potvrdilo u sporu, v němž se jeden černošský chlapec⁵⁴ otevřeně a před skupinou vysmíval jednomu hispánskému chlapci⁵⁵, když tvrdil, že v Mexiku nemají lodě motorový pohon, ale posunují se ručně tyčí. Také ředitel tábora se mě první rok mého pobytu ptal na zemi, odkud pocházím v souvislost s průměrným příjmem obyvatelstva. U tohoto případu je opět zřetelný důraz kladený na jeden státní celek, pod něhož spadají různé národnosti a rasy.

Během celého pobytu na dětském letním táboře ostatní důkladně pozorovali moje chování i způsob jednání ostatních, který se vztahoval k zemi původu. Daleko více tak vyplynuly na povrch jednotlivé rozdíly mezi táborovými účastníky, i když byl všeobecný tlak na rovný přístup ke všem osobám přítomným na letním táborovém pobytu. To platilo i při konání zápasů v kopané, ve kterém byli hráči rozděleni na Američany a jiné státní příslušníky.

53 – Srv. Baar V.: Národy na prahu 21. století - emancipace nebo nacionalismus, Universum, V Ostravě: Ostravská univerzita, v Šenově u Ostravy: Tilia 2002.

54 – Černoš, Američan, 10 let.

55 – Hispánc, Američan, 11 let.

7.2. Barva pleti a etnický původ z pohledu táborových účastníků

7.2.1. Vztahy a reflexe rozdílností mezi vedoucími

Táboroví účastníci si byli vědomi rozdílů nejen státní příslušnosti, ale také si uvědomovali odlišnou barvu pleti. Například během úvodního týdne mého třetího pobytu na dětském letním táboře jsem se setkal u spoluzaměstnanců s přímou zmínkou o barvě pleti. Nejčastěji se přitom v souvislosti s rozdíly hovořilo o černoších, kteří byli mezi vedoucími spíše menšinou. Černoši mezi vedoucími však nepocházeli pouze ze Spojených států, mnozí z nich přijeli na dva letní měsíce pracovat kupříkladu z karibské oblasti. Při vyslovení popěvku písně, na který všichni chlapečtí vedoucí tančili v části pro ně vyhrazené v rámci úvodního programu, jsem se setkal s kladnou reakcí svého okolí a popěvek z refrénu po mě ostatní zopakovali. O stejné vyslovení se pokusil také můj spolubydlící černochoch⁵⁶ a již se neseťkal s pozitivní odezvou. Sám pak našťvaně a zhrzeně dodal, že zná důvod – je to prý způsobeno tím, že je černochoch. Tuto reakci zaslechl také náš nadřízený, který vzápětí poznamenal, že tato zmínka nemá své opodstatnění a reagoval prohlášením, že černoši už dávno nejsou otroky.

Jeden z mých kamarádů a spolupracovníků, který je běloch⁵⁷ dodal, že jde o jediného černochocha pocházejícího ze Spojených států, který pracuje na táboře. Připomněl také televizní seriál, ve kterém se objevuje osamocená postava černochocha. Se svým nadřízeným a kamarádem jsem spolu s vedoucím dětí, který se takto o černoších na táboře vyjadřoval, mluvili při víkendové cestě autem o přestupu fotbalového hráče černé pleti, který hrál na mistrovství světa za tým Trinidadu a Tobaga. Mluvili jsme o tom, že nehrál za družstvo Anglie, i když v této zemi pobýval celý svůj dosavadní život. Můj nadřízený⁵⁸ prohlásil, že zná příčinu. Je to podle něho způsobeno jeho barvou pleti. Můj druhý kamarád se dále rozhovořil o barvě pleti a řekl, že jsou možné dva způsoby, jak popsat situaci černochochů. Buďto se dá říct, že i Bůh má rád černochohy

56 – Černochoch, Američan, 20 let.

57 – Běloch, Američan, 23 let.

58 – Běloch, Angličan, 23 let.

nebo v horším případě se dá jejich situace vyjádřit tak, že pouze Bůh je má v lásce. Bylo přitom zřetelně poznat, že druhý způsob vyjádření mého nadřazeného znepokojil.

Při nacvičování společného tanečního programu, který probíhal každé pondělí večer bylo snadné rozlišit odlišný přístup k tanci u černochoů a bělochů. Jednotliví vedoucí spíše stranili svému vlastnímu etniku. Snaha o společné řešení však přece jen na konec převážila nad odlišnými názory na provedení tance. V rámci táborové hierarchie se potíže s rozdílným vnímáním účastníků podle odlišné barvy pleti vůbec nevyskytly a během svých tří pobytů jsem se nesetkal s tím, že by si někdo stěžoval na rozdílný postup ze strany nadřízených. Rasové odlišnosti se projevovaly spíše mezi vedoucími, kterým v zaměstnanecké hierarchii náleželo shodné postavení. Ve vytváření dlouhodobějších a pevnějších kamarádských svazků mezi jednotlivými vedoucími již bylo znát rozdělení podle rasového původu. A pokud došlo k otevřenému vyjádření nespokojenosti, kterou projevovali zejména černoši, pak se nastalý problém většinou odbyl rychlou odpovědí a popřením jiného postavení černochoů, nikoli však již tolik popřením rozdílů, jak se to stávalo u konfliktů mezi dětmi.

Nemalý počet vedoucích bylo hispánského původu, jeden chlapec⁵⁹, který patřil mezi vedoucí měl dokonce své bydliště v Mexiku. Hispánci měli menší obtíže při navazování přátelství s bělošskými účastníky, pokud se však vyskytly obtíže, pak měly větší razanci a byly skrytější v porovnání se vztahy mezi černochoy a bělochoy. Hispánci nelibě hleděli zejména na to, když běloši hovořili o Mexiku jako o méně rozvinuté zemi nežli jsou Spojené státy.

Hispánci mezi vedoucími se španělsky dorozumívali často jen mezi sebou a pro všechny ostatní formy jazykového kontaktu se svým okolím používali angličtinu. Bylo poznat, že by se od ostatních Američanů nedostalo jejich veřejnému projevu ve španělském jazyce nejen jazykového porozumění. To však nebránilo tomu, aby mnozí z nich podle svého zvyku mezi sebou mluvili v jazyce své rodiny, i když se už narodili ve Spojených státech a ovládali stejně tak dobře i angličtinu. Vedoucí a starší účastníci

59 – Hispánci, Mexičan, 20 let.

táborového dění, kteří měli hispánské kořeny udržovali mezi sebou vřelé vztahy a bylo poznat, že je spojuje pouto společného původu. Pokud se snažili o kontakt s jinými etniky, pak měli tendenci navazovat přátelské vztahy spíše s bělochy nežli s černochoy. To se nelíbilo především dětem, dospělí vedoucí již na takový vývoj vztahů byli zřejmě navyklejší. U vedoucích se ku prospěchu celého táborového dění neprojevoval rozdílný rasový přístup mezi odlišnými pozicemi v táborové hierarchii. V rámci rovnocenných pozic se však vedoucí mezi sebou přátelili tak, že se dalo hovořit o rozdělení podle barvy pleti. Sám jsem přece jen častěji vyhledával společnost svých kamarádů bělochů, i když byl můj spolubydlící černochoch.

Běloši byli mezi vedoucími v mírné většině a pocházeli z různých koutů světa. Černoši, kteří přijížděli pracovat na dětském letním táboře v Texasu, pocházeli většinou z karibské oblasti. Pouze jedna vedoucí během mého druhého pobytu v létě v roce 2004 pocházela z Afriky. To neplatilo o běloších, protože ti přijeli na tábor pracovat ze zemí jako je Velká Británie, Polsko, Rusko, Maďarsko, Španělsko, Německo, Austrálie, Jižní Afrika, Kanada a také z asijských zemí jako je Jižní Korea. Vztahy mezi vedoucími odlišné barvy pleti nebyly tak vřelé, jaké měli běloši mezi sebou, přece však se neprojevovaly odlišnosti tak otevřeně, jak tomu bylo u dětí. Pokud se vyskytly, pak měly situace, kdy docházelo k rasovému hodnocení jedno společné mezi dětmi i u vedoucích. Nespokojenost panovala zejména u černochochů, kteří si občas otevřeně stěžovali na k nim projevovaný odlišný přístup a na běloších bylo, aby dokázali, že v jejich očích mají všichni táboroví účastníci rovnocenné postavení.

7.2.2. Vztahy a reflexe rozdílností mezi dětmi

K otevřeným konfliktům na základě odlišné barvy pleti docházelo spíše mezi dětmi. Ze všech konfliktů, které se během pestrého táborového dění vyskytovaly byly nejožehavější právě ty, jenž se týkaly černošských dětí. Už při vytváření skupinek kamarádů při zahajovacím programu v pondělí odpoledne a večer bylo znát rozdělení obzvláště mezi černou a bílou skupinou dětí. Bylo zřejmé, že na takové dělení jsou děti již navyklé z prostředí, do kterého mimo táborové dění patří.

Černošské děti byly na nářky a připomínky, které se týkaly jejich barvy pleti obzvláště citlivé a svou nelibost projevovaly tak, že se snažily navázat s bělochy takový kontakt, jaký se dařilo vytvořit hispánským chlapcům. Konflikty mezi nimi a vesměs bílými účastníky měly zpravidla obdobný scénář, podle kterého přicházely útoky ze strany bělochů a černoši se jim snažili bránit. Bylo zjevné, že se s obdobnou situací a ze strany černochoů s potížemi, setkaly děti již mnohokrát. Terčem posměchu byly často černošské děti. Na přímé nářky se snažily odpovídat tak, aby se co nejvíce smazaly rozdíly⁶⁰. O barvě svého chodidla tak někteří černoši prohlásili, že je červené, stejně jak je tomu u bělochů.

U dětí bylo oddělování podle barvy pleti zřetelné zejména první den, kdy se v novém prostředí teprve snažily zorientovat. Bylo pro ně zřejmě jednodušší, když si našly kamarády v rámci své vlastní etnické skupiny. Probourávání hranic etnického původu však pro ně bylo podstatně snazší nežli tomu bylo u jejich vedoucích. Přispěla k tomu také skutečnost, že se na rozdíl od svých dospělých vedoucích snažily o rozdílech podle barvy pleti otevřeně rozmlouvat. Na začátcích jejich rozhovorů bylo spíše znát vytyčování rozdílů, po častých zásazích vedoucích si však na sebe zvykly a zapojily se do společných her nehledě na svůj etnický původ.

Pro zpestření stále se opakujícího programu na dětském letním táboře v texaském Midlothianu vymysleli jeho tvůrci dny, kdy se měli účastníci tábora chovat „obráceným“ způsobem nebo dny, ve kterých na nich nemělo „něco sedět“. Většinou se změnou rozumělo pozměněné oblečení, a tak jsem si ráno v den, během kterého se mělo objevit něco nezapadajícího do běžných zvyklostí účastníků tábora, oblékl bundu a dlouhé kalhoty, ačkoli bylo venku velmi horko a parno. Nebylo náhodou, že se o mé odlišné návyky zajímal černošský chlapec⁶¹, který se již dříve ptal hoča pocházejícího z Tchajwanu na rozdílné zvyklosti a na jeho kolo a přibližoval se ke mně ve chvíli, kdy jsem měl oblečenou bundu. Zároveň byl velmi zvědavý a bylo poznat, že mu časté útoky ze strany bílých chlapců činí nemalé obtíže. Spolu s jeho znepokojením se u

60 – Bylo poznat, že děti jsou navyklé popírat rozdíly v barvě pleti a odlišnosti etnického původu.

61 – Černocho, Američan, 10 let.

něho objevoval zvýšený zájem o jakkoli projevené rozdíly u ostatních táborových účastníků.

Při hraní kolektivních her bylo také občas zřetelné, že černoši mají některé společné zájmy jako je např. hra basketbalu. V takových chvílích docházelo k pozitivnímu společnému prožitku černošských vedoucích i dětí. Přitom tyto kladně hodnocené rozdíly a chvíle, kdy černoši vynikali, nikomu nečinily obtíž a byly pojímány jako vhodný přínos k příjemně strávenému pobytu na letním táboře.

Počet hispánských dětí během jednotlivých turnusů velmi kolísal a nedá se říci, tak jak tomu bylo u bělochů nebo černochoů, že by byl počet Hispánců vyšší během turnusů pro děti pocházející z prostředí Armády spásy nebo během týdnů určených pro děti z nižších sociálních vrstev. U dětí došlo ke konfliktu během táborového dne ve chvíli, kdy se černošský chlapec⁶¹ ptal na způsob pohonu rybářských loděk v Mexiku. Společně s otázkou uvedl svůj názor, podle kterého si myslí, že se v Mexiku loděky stále pohánějí ručně a nemají motorový pohon. To se setkalo s nepochopením ze strany hispánského chlapce⁶², který podrážděně reagoval a hovor se tak ukončil. Tento chlapec protestoval proti zesměšňování i po večerce, když se rozhodl, že bude spát venku mimo dosah ostatních dětí. Po přímém kontaktu se mi podařilo ho přesvědčit, aby se zařadil zpět mezi ostatní.

Občas některé z dětí vyžadovalo vzhledem ke své rozdílnosti zvláštní pozornost. Během uvítacího dne v týdnu, na který přijeli mladí členové dívčích a chlapeckých klubů Armády spásy, se děti spolu seznamovaly podle etnického zařazení. Pozornost vyžadoval chlapec, který žil se svými rodiči do svých tří let na Tchajwanu⁶³. Již na začátku mě jeho vedoucí, která se s dětmi setkává během celého roku, upozornila, že chlapec bude vyžadovat zvláštní pozornost. To se potvrdilo ve chvíli, kdy si chlapec před odpoledním plaváním jako jediný oblékl vykrojené plavky. S odmítavou reakcí při nošení tohoto plaveckého úboru jsem se sám setkal osobně při své první návštěvě

61 – Černocho, Američan, 10 let.

62 – Hispánec, Američan, 11 let.

63 – Asiat, do Spojených států se přistěhoval s rodiči, 9 let.

Spojených států, a tak jsem rozuměl tomu, že bude nutné chlapce obléknout do jiného oblečení. Ptal jsem se ho, jestli chodí plavat i v místě svého bydliště. Odpověděl, že mají v areálu svého domu uzavřený bazén, do kterého chodí ve svých vykrojených plavkách. Při bližších otázkách týkajících se jeho rodiny se chlapec často zdráhal odpovědět. Tento chlapec asijského původu⁶³ se zprvu těžce zapojoval do aktivit, ale při povzbuzení z mé strany se přece jen snažil stát se součástí skupiny. Ve volných okamžicích se dostával do středu zájmu a zejména černošské děti se ho vyptávaly na jeho zemi původu. Ptaly se ho například, zda má kolo se třemi koly. Bylo poznat, že podobné otázky vyvolávají v chlapci obavy a také nepřímé odpovědi. Posléze našťvaně dodal, že jeho kolo má pouze dvě kola. Jak jsem již řekl, mezi tazateli se objevovali ponejvíce černoši a bělošské děti rozhovor pouze sledovaly. Vyvolat zájem o rozdíly a snahu o nich hovořit měli zejména černoši, kteří se sami často cítili ve skupině odděleně.

7.2.3. Vztahy a reflexe rozdílností mezi dětmi a vedoucími

Dospělí vedoucí, ať už to byli běloši, černoši nebo Hispánci, byli schopni rovnocenně přistupovat k dětem nehlédě na jejich barvu pleti. Často také děti poučovali o škodlivosti konfliktů, které měly svůj základ ve vnímání odlišné barvy pleti. Hlavním úkolem bylo vytyčit rovnocenný přístup ke všem etnickým skupinám přítomným na táboře a vedoucí při kontaktu s dětmi veskrze popírali odlišnosti na základě odlišné barvy pleti.

Během dne, ve kterém jsem si na sebe vzal evropské oblečení, jsem s mnohými dětmi vedl rozhovor o rozdílném počasí. Děti velmi zajímal můj odlišný původ a zvyklosti v zemi, odkud pocházím, a to zejména černochoy. Děti z vlastní iniciativy následně začaly uklízet místnost, ve které spaly a jeden chlapec⁶⁴ se zmínil o šetření elektrickým proudem poté, když ve dne zhasl uvnitř budovy světlo. Děti tak vnímaly rozdíly velmi citlivě a bylo na nich poznat, že mají o jiném chování již své povědomí, protože

63 – Asiat, do Spojených států se přistěhoval s rodiči, 9 let.

64 – Běloch, Američan, 10 let.

dokázaly reagovat způsobem chování, který se používá v pro ně rozdílných kulturách⁶⁵.

7.3. Jazyk

Na táboře bylo možné zaslechnout kromě nejčastěji používané angličtiny také řadu odlišných jazyků, k nimž měli svůj osobní vztah rozmanití účastníci táborového pobytu. Zvláště u dospělých vedoucích se projevoval odlišný původ při volbě jazyka, kterým se mezi sebou dorozumívali. Vedoucí původem z Ruska se dokonce ve své rodné řeči hlasitě modlili před všemi ostatními. Následně se přidala také Němka. Hispánci, z nichž většina hovořila plyně dvěma jazyky, se ovšem na veřejnosti španělsky nemodlili, protože si byli vědomi, že by se takové vyjádření mohlo setkat s odmítavými reakcemi. Mezi sebou se však mimo hlavní táborové dění účastníci tábora původem z Mexika španělsky dorozumívali. To neplatilo o dětech, protože ty mezi sebou hovořily španělsky na rozdíl od vedoucích velmi zřídka a bylo poznat, že jsou na veřejnosti navyklé hovořit i mezi sebou anglicky. Táborové prostředí nebylo jednoduše pro hispánské děti nejvhodnějším místem, kde by spolu mluvily jazykem, který používaly v domácím prostředí.

7.4. Způsob řešení konfliktů

Při výchově dětí během každého z celkem sedmi turnusů v každém ze tří táborových pobytů byla jednoznačná tendence při objevení se jakéhokoliv konfliktu na bázi odlišné barvy pleti, respektive při jeho řešení, popřít veškeré rozdíly a tímto způsobem se rozvíjela snaha o rovnocenné postavení dětských účastníků tábora. Často však přece jen na povrch vplynulo rozdílné vnímání táborových účastníků mezi sebou navzájem právě podle barvy pleti.

65 – Rozdíly jsou ve Spojených státech vnímány dosud citlivěji a v soutěživosti se hledá vyvážení vítězství nebo prohry. Pokud by se navíc měla zapojit rozdílnost rasová, sociální nebo jiná společenská, pak se vzápětí tlačí na její popření, nedá-li se přinejmenším různost snížit. O rovnosti společenských podmínek se podrobněji rozepisuje Tocqueville. Srv. de Tocqueville A.: *Demokracie v Americe I., II.*, Knihovna Lidových novin, sv. 8, Praha: Lidové noviny 1992.

Jakkoli je pro mě nesnadné nezaujatě posoudit chování bělochů na dětském letním táboře v Texasu z důvodu, že jsem patřil mezi ně, přesto se mi běloši jeví jako častí podněcovatelé rasových konfliktů. Černoši se jen těžce dokázali bránit, pokud zazněly z úst bělochů narážky na jejich barvu pleti. Při výskytu rasistických narážek se snažil můj spolubydlící černoš⁶⁶ svolat celou skupinu a důsledně všem dětem vysvětlit, že rozdíly mezi lidmi jako takové nejsou, a že Bůh má rád všechny stejně. Pokud jsem byl u takové domluvy přítomen, pak si děti pečlivě všímaly mých reakcí. Můj spolubydlící se za mé přítomnosti místo na rasovou odlišnost soustředil při veřejném odsuzování rasistických projevů u dětí na zemi původu. Uvedl, že jsem až z daleké České republiky a přece si vzájemně rozumíme a nehaníme původ toho druhého. Podle něho nemá nikdo modrou krev a Bůh má rád všechny stejně. Na mou otázku, jestli mají děti na mysli i jiný rozdíl nežli je barva pleti, následovala odpověď, která přímo popřela veškeré rozdíly ukryté v barvě pleti až do té míry, že se zpochybnily samotné viditelné rozdíly. Rozhovor o rasových rozdílech skončil většinou popřením veškeré odlišnosti a důrazem na rovnocennost před Bohem. Můj spolupracovník černoš se také v této souvislosti zmínil o historii a o zrušení otroctví.

Při společných hrách byla občas touha po vítězství tak silná, že došlo k porušování pravidel slušnosti ve vztahu k jiné osobě. Někdy to některé družstvo s touhou po vítězství přehnal a výsledek hry ovlivnilo jejich přílišné zaujetí pro hru. Ona tíha takto vybojovaného vítězství paralyzovala další schopnost zapojit se do kolektivu a nebránila pouze lepšímu fyzickému výkonu. Krokem k chápání nerovnosti je také chvála protivníka ve chvíli, kdy zvítězí. Důležitá pro další vývoj ve srovnání s chvilkovou nezpůsobilostí vyniknout nad protivníkem se také ukázala být základní sebeúcta nebo konzistentnost sebehodnocení. Ta nenapomáhala pouze k vlastní sebereflexi, ale také ke kladnému vnímání rozdílů bez toho, aby bylo nutné odlišnou etnickou skupinu hanit.

Za účelem vhodného přístupu k dětem probíhá na začátku každého léta týdenní školení. V něm se uvádějí dostupné formy výchovných prostředků a poskytují se rady,

66 – Černoš, Američan, 20 let.

jak se zachovat ve vyhrocených situacích. Velký důraz se klade zejména na správnou komunikaci mezi dětmi a vedoucími. Děti jsou během všelijakých konfliktů vyzývány, aby vyjádřily otevřeně svůj postoj, čímž se otevírá možnost bližšího nazření na nastalý problém nebo dostačuje, že se vyslovením niterných pocitů a dojmů děti uklidní a s velkou pravděpodobností se opět zapojí do skupinových aktivit. Zvláště u vyhrocenějších případech se důraz klade na uzavřený dialog mezi vedoucím a dítětem. Ze strany vedoucích jsem se nesetkal s tím, že by rasová odlišnost jejich dětí zapříčinila výrazně jiný přístup.

Závěr

V rámci analýzy deníkových záznamů z mých táborových pobytů jsem se zaměřil zejména na vnímání či reflexi odlišné barvy pleti a etnického původu a to ve třech základních rovinách. Za prvé na vztahy a reflexi rozdílností mezi vedoucími, za druhé na vztahy a reflexi rozdílností mezi dětmi a za třetí na vztahy a reflexi rozdílností mezi vedoucími a dětmi.

1. U vedoucích se bariéry ponejvíce objevovaly na stejné úrovni zaměstnanecké hierarchie. Bylo pozitivní, že přímí nadřízení chlapeckých vedoucích, mezi nimiž jsem se v průběhu svých tří pobytů na letním táboře pohyboval, neprojevovali odlišný přístup ke svým podřízeným podle barvy pleti. Zároveň se však jednotlivými rasovými problémy, které byly mezi vedoucími skrytější než mezi dětmi, příliš nezabývali. A tak se dá říct, že se kamarádství vytvořená na začátku táborového pobytu mezi vedoucími, u kterých se povětšinou projevoval rozdílný přístup k odlišné barvě pleti, udržela až do konce bez toho, aby došlo k nějakým rozsáhlým změnám. Nejzřetelnější rozdělení, stejně jako tomu bylo u dětí, panovalo mezi bělochy a černochoy. Hispánci měli tendenci být více na blízku bělochům a mezi vedoucími se rasové konflikty vztahující se k hispánské komunitě za celou dobu mého pobytu téměř nevyskytly. Zaznamenal jsem snad jen jednu narážku na barvu pleti, když jeden běloch⁶⁷ během hraní fotbalu prohlásil, že lidé z Mexika jsou mrštnější. Na tento projev však nikdo z ostatních přítomných nijak nenařádal.

2. Děti se především na začátku jejich týdenního pobytu samy řadily do skupin podle barvy pleti. Rozdělení bylo významné už při počátečním seznamování a při výběru postele. Rozdělení tak hrálo důležitou roli v následujícím navazování přátelských vztahů. Také konflikty, ke kterým často docházelo, byly vyhocenější než u vedoucích a dospělých zaměstnanců na táboře. Při otevřených narážkách na rozdílnou barvu pleti však následovala pohotová reakce vedoucích, kteří se snažili podobným projevům zabránit. V takových chvílích se rozdíl mezi dětmi vesměs popíraly a zdůrazňovala se

67 – Běloch, Američan, 21 let.

rovnocennost mezi všemi táborovými účastníky. U dětí se bariéry na rozdíl od vedoucích probourávaly snadněji a nebylo výjimkou, když se závěrečný večer formovaly spřátelené kroužky dětí s rozmanitým rasovým původem. Pokud došlo během týdne ke konfliktu a oddělení hispánské menšiny dětí, pak měl zpravidla tento konflikt ostřejší podobu, než byly potíže mezi bělochy a černochoy. Jinak stejně jako u vedoucích se Hispánci přátelili raději s bělochy, pokud ovšem došlo k oddělení skupin černochoů a bělochoů. V některých turnusech se ojediněle takovéto dělení nerealizovalo.

3. Mezi dětmi a vedoucími navzájem nehrála rozdílná barva pleti žádnou roli. Vedoucí k dětem přistupovali rovnocenně a při nastalých konfliktech dětem připomínali, že odlišné postavení, které se zakládá na jiné barvě pleti, nemá samo o sobě význam. Bylo sice poznat, že pokud byl vedoucí černocho, pak především na počátku týdenního pobytu s ním černošské děti navázaly bližší kontakt. Z pozice vedoucích se však obdobné chování nevyskytovalo a odlišná barva pleti ve vztahu k jim svěřeným dětem nehrála žádnou roli a neměla pro vnějšího pozorovatele žádný význam.

Největší překážky mezi etnickými skupinami na dětském letním táboře v Texasu nebyly vztyčeny mezi dětmi, ale mezi jejich vedoucími, kteří se v zaměstnanecké hierarchii pohybovali na obdobné úrovni. Ve chvílích, kdy jim byla přiřazena nějaká práce a výběr společníků byl ponechán na nich, se většinou rozhodli spolupracovat s někým, kdo měl shodnou barvu pleti. Ku prospěchu celého fungování táborového dění je ovšem potřeba říci, že se neobjevovala diskriminace na základě odlišné barvy kůže mezi skupinami zaměstnanců či dětí a nesetkal jsem se ani s tím, že by nadřízení pohlíželi na jim svěřené zaměstnance odlišně vzhledem k barvě pleti. Nebylo přitom výjimkou, když spolu vedli dlouhé přátelské rozhovory přímý nadřízený vedoucích, který byl v roce 2003 černocho⁶⁸, se svými podřízenými bělochoy. Mezi sebou se však vedoucí běloši a černoši bavili jen zřídkakdy. K dětem se vedoucí chovali vesměs vzorově a snažili se potlačovat veškeré rasistické projevy. Při vysvětlování rozdílů se ovšem vedoucí spíše než o vysvětlení rozdílů snažili o jejich úplné popření. To se

68 – Černocho, Američan, 30 let.

neshodovalo se skutečností a snad by bylo vhodnější rozdíly lépe vysvětlovat. Rasa jako biologická entita sice nemusí existovat, to však ještě neznamená, že by se nevyskytovaly objektivní rozdíly mezi populacemi ať už v barvě pleti nebo v navyklém chování, případně ve zvyklostech.

Ačkoli mé pozorování často ovlivňovala únava, přesto jsem se snažil o co nejpřesnější zachycení vztahů mezi vedoucími navzájem, mezi vedoucími a dětmi a mezi samotnými dětskými účastníky, pro které se celé táborové dění pořádalo. Je třeba říci, že každý „boj“ proti rasistickým projevům se setkal s ať už menším či větším úspěchem. Zvláště tomu tak bylo u dětí, u kterých se snadněji dosahuje tvarování jejich názorových představ. Přesto mi však chyběla snaha o delší debaty nad rasovou rozdílností, nad etnickým původem či rasovým zařazením. I přes atmosféru popírání rasových odlišností je děti takřka neustále vnímaly. A tak bude jistě vhodné vyvíjet ještě mnoho úsilí při snaze o vhodné vnímání veškerých rozdílů, a to zejména při práci s mládeží nebo s dětmi. Ve Spojených státech čeká dospělí, kteří sami žijí často odděleně podle rasového původu, ještě hodně vytrvalé práce na tom, aby se rozdíly vhodně vysvětlovaly, nepopíraly, a aby se kladl důraz na rovnocenné postavení všech obyvatel bez ohledu na barvu pleti. A to zejména v době, kdy se běloši vzhledem ke svému počtu stávají pouze jednou z mnoha skupin obyvatel. Význam neziskových organizací tak na americkém Jihu získává nových rozměrů a kromě často úspěšného zastoupení péče státu na nich leží odpovědnost za správné reakce při nesčetných událostech v rozdílném multietnickém a multikulturním prostředí, a to třeba v takovém, jaké lze nalézt na letním táboře Armády spásy v americkém Texasu.

Seznam použitých pramenů a literatury:

Baar V.:

Evropa budoucnosti – multikulturní Evropa nebo konec Evropy?, In: Migrace, tolerance, integrace: otázky současného národnostního vývoje v zemích střední Evropy a v ČR v procesu evropského sjednocování, sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 5. a 6. října 2004 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě, 1. vyd., Opava: Slezské zemské muzeum, Slezský ústav, Praha: Informační kancelář Rady Evropy 2004.

Baar V.:

Národy na prahu 21. století - emancipace nebo nacionalismus. Universum, V Ostravě: Ostravská univerzita, v Šenově u Ostravy: Tilia 2002.

Barša P.:

Politická teorie multikulturalismu, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2003.

Blažek V. a Brůžek J.:

Má termín „rasa“ opodstatnění v současné antropologii?, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

Budit I. T.:

Historické proměny rasové teorie a ideologie, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

de Tocqueville A.:

Demokracie v Americe I., II., Knihovna Lidových novin, sv. 8, Praha: Lidové noviny 1992.

Handl J.:

Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace, Praha: Portál 2005.

Ignatieff M.:

The lesser evil: political ethics in an age of terror, Princeton: Princeton University Press 2004.

Locke J.:

The second treatise of government and A letter concerning toleration, Mineola N.Y.: Dover Publications 2002.

Manuál ke školícímu programu zaměstnanců dětského letního tábora v texaském Midlothianu.

One America in the 21st Century by President Bill Clinton (to the graduating class of the University of California at San Diego), in: U.S. Society & Values, Electronic Journals of the U.S. Information Agency, August 1997, No. 3, Volume 2, str. 53.

Pejšmanová R.:

Neziskový sektor a jeho role v oblasti poskytování sociálních služeb na příkladu činnosti Armády spásy, diplomová práce, Praha: FF UK 1998.

Popper K. R.:

Otevřená společnost a její nepřítelé I., II., Praha: ISE 1994.

Pospíšil M.:

Lidské rasy – realita nebo mýtus?, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

Sládek V.:

Rasa: mýtus pro popis lidské variability, In: Dějiny, rasa a kultura, sborník příspěvků z interdisciplinárního symposia o problematice ras, Plzeň: 12. 5. 2005, katedra antropologie, Filosofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.

Sokol J.:

Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů, Praha: Vyšehrad 2004.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Multiculturalism> (přístup 4. května 2007).

<http://en.wikipedia.org/wiki/Race> (přístup 17. května 2005).

http://en.wikipedia.org/wiki/Salvation_Army#History (přístup 25. dubna 2007).

http://factfinder.census.gov/home/saff/main.html?_lang=en (přístup 9. května 2007).

<http://pewhispanic.org/reports/report.php?ReportID=74> (přístup 9. května 2007).

<http://www.csmonitor.com/2006/0516/p01s02-ussc.html> (přístup 9. května 2007).

<http://www.salvationarmysouth.org/about.htm> (přístup 24. dubna 2007).